

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra

Elenos Aliukonienės
Nuolatinių sesijinių studijų formos
V kurso baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

MAGISTRO DARBAS

SUNKUS SVEIKATOS SUTRIKDYMAS

Grievous Bodily Harm

Vadovas: prof. dr. Armanas Abramavičius

Recenzentė: lekt. dr. Andželika Vosyliūtė

Vilnius, 2016

Turinys

Įvadas.....	3
1. Nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata.....	5
2. Sunkaus sveikatos sutrikdymo samprata.....	8
2.1. Baudžiamųjų įstatymų, nustatančių baudžiamąją atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą, teisinio reglamentavimo raida Lietuvoje.....	8
2.2. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoka ir rūšys.....	14
3. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties (LR BK 135 str.) požymių analizė	18
3.1. Objektvieji požymiai.....	19
3.2. Subjektyvieji požymiai.....	29
4. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai.....	33
4.1. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys nukentėjusįjį.....	33
4.2. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys objektyvią nusikaltimo sudėties pusę.....	42
4.3. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys subjektyvią nusikaltimo sudėties pusę.....	45
Išvados.....	55
Santrauka.....	57
Summary.....	58
Literatūros sąrašas.....	59

IVADAS

Lietuvos, kaip ir kitų demokratinių valstybių teisėje, žmogaus gyvybė, jo sveikata yra laikomos svarbiausiomis vertybėmis, kurios unikalios tuo, kad yra visų kitų žmogaus vertybių sąlyga ir pagrindas¹. Teisę į žmogaus gyvybės ir sveikatos apsaugą įtvirtina bei garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija², 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija³, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija⁴ ir kiti tarptautiniai bei nacionaliniai teisės aktai.⁵ Be to, kiekviena valstybė, saugodama prigimtine žmogaus teisę ne tik į gyvybę, bet ir sveikatą, kuri savo svarba mažai tenusileidžia gyvybei, imasi įvairių apsaugos priemonių, tačiau viena iš svarbiausių - baudžiamieji įstatymai, reglamentuojantys atsakomybę už žmogaus sveikatos sutrikdymą.

Temos aktualumas. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. Lietuvoje įsigaliojo naujasis Baudžiamasis kodeksas⁶ (toliau- BK), kuriame įtvirtinta nauja vertybių ir prioritetų sistema, todėl nenuostabu, kad jo taikymas tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek ir praktikoje kelia probleminių klausimų, reikalaujančių gilesnės analizės. Sunkus sveikatos sutrikdymas, lyginant su kitais nusikaltimais žmogui, pagal savo prigimtį ir sukeltus padarinius, yra vienas iš sunkiausių ir pavojingiausių nusikaltimų, už kurį tėra pavojingesnis tik neteisėtas žmogaus gyvybės atėmimas. Nusikalstamomis veikomis žmogaus sveikatai yra kėsiamasi į reikšmingas vertybes, todėl įstatymų leidėjas tokias veikas priskiria prie labiausiai pavojingų reiškinų. Jau pačioje žmogaus gyvenimo pradžioje valstybė, siekdama, kad žmogus taptų pilnaverčiu visuomenės nariu privalo užtikrinti jo galimybę įgyvendinti konstitucinę teisę į sveikatą, todėl nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai tyrimai - nuolatinis ir aktualumo neprarandantis reiškinys. Temos aktualumą parodo dar ir tai, kad atsižvelgiant į mūsų šalies gyventojų skaičių, Lietuva pagal padarytų sunkių sveikatos sutrikdymų skaičių yra viena iš pirmaujančių Europoje

Darbo tikslas ir uždaviniai – remiantis baudžiamosios teisės teorija bei naujausios teismų praktikos analize, atskleisti sunkaus sveikatos sutrikdymo sampratą; išsamiai išnagrinėti Baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje numatyto sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtį ir kvalifikuojančius požymius; išryškinti diskutuotinus klausimus, kylančius veikų kvalifikavimo procese; suformuluoti pasiūlymus probleminių klausimų sprendimui.

¹ BARANSKAITĖ, Agnė; PRAPIESTIS, Jonas. *Sterbehilfe. Fundamental Rights in Europe and North America. Supplement 13 „Lithuania“*, B I. Edited by Universitat Osnabruck, Germany. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, p. 33.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

³ 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 9-244.

⁴ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 63-1231; Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr.53-1290.

⁶ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, Nr. 89 -2741, 2000.

Darbo tyrimo objektas atsispindi pasirinktos temos pavadinime. Darbe tiriama sunkaus sveikatos sutrikdymo samprata, objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, kvalifikuojamieji požymiai ir jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje.

Darbo metodai. Siekiant atskleisti pasirinktą temą, darbe naudojami lingvistinis, istorinis, sisteminis ir lyginamasis metodai. Remiantis lingvistiniu metodu, darbe atskleistos kai kurios vartojamų sąvokų reikšmės, pavyzdžiui, „kūno sužalojimas“, „sveikatos sutrikdymas“, „afektas“, „susargdinimas“ ir kt. Istorinio metodo pagalba aptariama sveikatos sutrikdymo instituto teisinio reglamentavimo istorinė raida Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose. Atsižvelgiant į nusilalstamų veikų sveikatai reglamentavimą ir jų sistemą, sunkaus sveikatos sutrikdymo specifikos ištyrimui panaudotas sisteminės analizės metodas. Lyginamasis metodas pasitelktas gretinant temai aktualius Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, mokslininkų nuomones, teismų praktiką.

Darbo originalumas pasireiškia tuo, kad darbe, remiantis pačia naujausia Lietuvos baudžiamosios teisės mokslinė literatūra bei nevienareikšmiškais paskutiniųjų metų teismų praktikos pavyzdžiais, analizuojami visi sunkaus sveikatos sutrikdymo požymiai, išsamiai nagrinėjami sunkaus sveikatos sutrikdymo padariniai, kvalifikuojamieji požymiai, iškeliami diskutuoti veikų kvalifikavimo klausimai. Darbe analizuojama situacija, nulėmusi teismų kreipimąsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą dėl BK 135 str. kvalifikuojančio požymio „šeimos nariui ar artimam giminaičiui“ atitikimo konstituciniam teisinės valstybės ir visų asmenų lygybės prieš įstatymą principui bei 2012 m. priimtas sprendimas minėtu klausimu; plačiau aptariamas naujausias sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantis požymis - siekis išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Ir nors šio magistro darbo tema neįpareigoja analizuoti užsienio valstybių Baudžiamuosiuose kodeksuose įtvirtintų sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėčių, tačiau, įdomumo dėlei, tam tikrais nagrinėjamos temos aspektais aptariami ir kai kurių užsienio šalių baudžiamieji įstatymai.

Darbo šaltiniai. Rašant darbą naudotasi Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, kitais Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktais. Be to, remtasi teisine literatūra: vadovėliais, monografijomis, moksliniais straipsniais. Daugiausia analizuoti baudžiamosios teisės atstovų A. Abramavičiaus, V. Piesliako, J. Nociaus, R. Aliukonienės, A. Milinio darbai, aktualūs pasireinktai temai. Teorinių teiginių iliustravimui buvo naudojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys, Lietuvos apeliacinio teismo ir kitų teismų nuosprendžiai. Analizuojant nusikalstamos veikos padarinius ir BK 135 str. kvalifikuojančius požymius, darbe remtasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimu Nr. 46 „Dėl teismų praktikos

nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ ir 2003 m. gegužės 23 d. „Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis“.

I. NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS SVEIKATAI SAMPRATA

Žmogaus sveikata yra viena iš svarbiausių visuomenės socialinių ir ekonominių vertybių, besirikiuojanti greta žmogaus gyvybės. Atsižvelgiant į tai, kad žmogaus gyvybė, sveikata, orumas laikomi ypatingomis vertybėmis, Lietuvos Respublikos Konstitucijos paskirtis – užtikrinti šių vertybių gynimą ir gerbimą⁷. Taigi jau pačioje žmogaus gyvenimo pradžioje valstybė, siekdama, kad žmogus taptų visaverčiu visuomenės nariu, privalo užtikrinti jam galimybę įgyvendinti konstitucinę teisę į gyvybę ir sveikatą⁸. Pripažįstant žmogaus sveikatą viena iš didžiausių vertybių, svarbiausiu baudžiamųjų ir kitų įstatymų uždaviniu tampa šios vertybės apsauga nuo nusikalstamų kėsinių, nes priemonės, kurių pagalba valstybė užtikrina gyventojų sveikatos gynybą ir apsaugą, parodo valstybės požiūrį į žmogų ir jo gerovę. Pažymėtina, kad ne tik Lietuvos, bet ir daugumos valstybių baudžiamieji įstatymai numato specialius skyrius, kuriuose reglamentuojama atsakomybė už nusikalstamas veikas žmogui (t. y. už nusikalstamas veikas jo gyvybei, sveikatai, neliečiamumui). Be to, šių nusikalstamų veikų vieta BK Specialiosios dalies sistemoje bei santykinis sankcijų, numatytų už šias nusikalstamas veikas, griežtumas, lyginant su sankcijomis, kurios nustatytos už kitas nusikalstamas veikas, tik patvirtina tai, jog daugumos šalių baudžiamieji įstatymai svarbiausių žmogaus teisių apsaugai teikia prioritetą.

Siekiant atskleisti nusikaltimų žmogaus sveikatai sampratą, visų pirma būtina išnagrinėti ir apibūdinti „sveikatos“ sąvoką. Atkreiptinas dėmesys, kad gana dažnai sveikata suvokiama siaurąja prasme, vien tik kaip fizinių ligų nebuvimas. Moksliniuose žodynuose sveikata taip pat apibrėžiama gana siaurai, t. y. kaip normalus organizmo veikimas arba bendra gyvo organizmo būklė⁹. Tačiau žmogaus gerbūvį, jo teigiamą savijautą taip pat lemia ir dvasinė bei psichologinė pusiausvyra, ramybė, sutarimas bei dialogas su aplinkiniais, todėl pagal Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo¹⁰ 2 str. 1 d., sveikata – tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė asmens ir visuomenės gerovė. Panašiai sveikata apibrėžiama ir Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) Konstitucijoje, kurios preambulėje nurodoma, kad sveikata yra visiška fizinė, psichikos ir socialinė gerovė, o ne šiaip ligos ar negalios nebuvimas¹¹. Pažymėtina, kad Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, didelę reikšmę įgijo Europos Parlamento

⁷ JANKAUSKAS K.; JARAŠŪNAS, E.; STAUGAITYTĖ, V. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialios doktrinos nuostatos 1993-2009*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2011, p. 207.

⁸ ALIUKONIENĖ, R.; *et al.* Vaikų padaryti nužudymai ir sunkūs sveikatos sutrikdymai. Vilnius, *Laboratorinė medicina*, 2013, p. 76.

⁹ KRUOPAS, J.; *et al.*, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mintis, 1972, p. 800.

¹⁰ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 112-3099.

¹¹ Pasaulio sveikatos organizacijos Konstitucija. Prieiga per internetą: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf> >

ir Tarybos 2002 m. rugsėjo 23 d. sprendimu priimta Bendrijos veiklos programa visuomenės sveikatos srityje¹², kurioje teigiama, kad sveikata yra prioritetas, o Bendrijos visų politikos sričių ir veiklų apibrėžimuose bei įgyvendinime turi būti užtikrinta aukšto lygio sveikatos apsauga. Be to, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos¹³ 3 str. 1 dalyje skelbiama, kad kiekvienas asmuo turi teisę į pagarbą savo fiziniam ir protiniam vientisumui.

Autorės nuomone, tokia sveikatos samprata baudžiamosios teisės požiūriu yra pernelyg abstrakti, nes gali sudaryti galimybę išvengti baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus sveikatai, todėl turėtų būti siauresnė, kadangi baudžiamojoje teisėje sveikata turi būti siejama tik su konkrečiu žmogaus natūralia organizmo būkle (fizine ar psichine) iki padarant nusikalstamą veiką, o natūralios sveikatos būklės pablogėjimas dėl kaltininko veiksmų turėtų būti pripažįstamas sveikatos sutrikdymu. Atsižvelgiant į tai, kad sveikata yra medicininis terminas, manytina, kad apibūdinant sveikatos sampratą, tikslinga remtis ir medicinine literatūra, taip pat pateikiančia šios sąvokos apibrėžimą. Medicinos enciklopedijoje sveikata apibrėžiama kaip fizinis ir dvasinis individo ir visuomenės normalumas¹⁴. Baudžiamosios teisės teorijoje¹⁵ sveikatos sąvoka suprantama siauriau, nurodant, kad sveikata – tai organizmo fiziologinė būseną, kuri priklauso nuo individo amžiaus, ligų, biologinių savybių ir gali būti labai įvairi. Akivaizdu, kad sveikata turi būti siejama su natūralia žmogaus būseną - fizine ar psichine, kuri buvo iki nusikalstamos veikos padarymo žmogaus sveikatai, todėl sveikatos sutrikdymu yra laikoma natūralios žmogaus būsenos pablogėjimas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad baudžiamojoje teisėje sveikatos samprata siejama tik su fiziologine bei psichologine žmogaus būseną ir socialinės žmogaus gerovės neapima.

Atsižvelgiant į tai, kad viena iš pagrindinių baudžiamųjų įstatymų paskirčių yra žmogaus, jo vertybių ir interesų apsauga, o nusikalstamos veikos žmogui yra ypatingos tuo, kad jomis kėsiniama į žmogų, kaip gamtos kūrinį, jo pagrindines, įgimtas vertybes, todėl bet kuris neteisėtas kėsinimasis į šį gėrį užtraukia baudžiamąją atsakomybę¹⁶. LR BK specialiosios dalies XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ 135 – 140 straipsniuose yra įtvirtintos nusikalstamų veikų sudėty, kurių tiesioginis objektas yra žmogaus sveikata. Autorės nuomone,

¹² Decision No 1786/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002. Prieiga per internetą:

http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=32002D1786&model=guichett [žiūrėta 2016-02-24]

¹³ Charter of fundamental rights of the European Union. No 2000/C 364/01. Prieiga per internetą:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:364:0001:0022:EN:PDF> [žiūrėta 2011-02-23]

¹⁴ GRABAUSKAS, V.; *et al.* *Medicinos enciklopedija. II tomas*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1993, p. 305.

¹⁵ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 43.

¹⁶ ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, Nr. 87, p. 117.

galima pritarti G. Švedui, kad BK visos nusikalstamos veikos ir bausmės už jas išdėstytos taip, kad atitiktų ginamų interesų vertingumą, veikos pavojingumą ir sudarytų nuoseklią sistemą¹⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad dabar galiojančiame BK buvo atsisakyta 1961 m. LTSR BK vartotos „kūno sužalojimo“ sąvokos, ją pakeičiant „sveikatos sutrikdymu“ ir šis pakeitimas yra pagrįstu, nes kūno sužalojimas pagal minėtą kodeksą buvo suprantamas kaip žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinės sandaros arba fiziologinių funkcijų pažeidimas, kuris neapėmė kitų galimų sveikatos sutrikdymo padarinių, susijusių su žmogaus psichikos pažeidimais, susirgimais nepagydomomis ligomis ir pan. Vieni baudžiamosios teisės mokslininkai¹⁸ kūno sužalojimą apibrėžė kaip priešingą teisei, kaltą žalos padarymą kito žmogaus sveikatai, pasireiškiantį normalaus kūno audinių ar organų funkcionavimo sutrikimu. Kiti autoriai¹⁹ kūno sužalojimu laikė priešingą teisei veikos padarymą, be tikslo nužudyti, pasireiškiantį kūno anatomicinio vientisumo pažeidimu ar kitu žalos žmogaus sveikatai padarymu. Lietuvos baudžiamosios teisės atstovas J. Nocius pateikė panašią, tačiau kiek platesnę kūno sužalojimo sampratą, nurodydamas, kad tai yra neteisėtas, be tyčios atimti gyvybę, žalos padarymas kito žmogaus sveikatai, bet kuriuo būdu tyčia ir dėl neatsargumo pažeidžiant žmogaus kūno audinius, organus ar jų funkcijas²⁰. Tokiam kūno sužalojimo sampratos apibrėžimui pritarė ir K. Jovaišas²¹, išskyrus tai, kad jis siūlė išbraukti iš apibrėžimo žodžius „be tyčios atimti gyvybę“. Tokia K. Jovaišo pozicija yra palaikytina, nes tokio požymio įtvirtinimas sveikatos sutrikdymo sudėtyje reikštų šios nusikalstamos veikos atribojimą nuo pasikėsینimo nužudyti, o tai, autorės nuomone, būtų perteklinis apibrėžimas.

Susipažinus su bendrosios teisės sistemos baudžiamosios teisės literatūra²², matyti, jog *DDP v Smith* byloje sunkus kūno sužalojimas (*grievous bodily harm*) buvo suprantamas kaip labai sunkus kūno sužalojimas (*really serious bodily harm*). Probleminiu klausimu Anglijos teismams buvo žodžių sužeisti (*inflict*) ir sukelti (*cause*) interpretavimas, bet vėliau buvo prieita nuomonės, kad šie žodžiai traktuojami skirtingai, nes suprantama, jog vidiniai kūno sužalojimai, net ir nesuardžius jo anatomicinio vientisumo (pvz., sukėlus nukentėjusiajam psichikos sutrikimą), taip pat gali sukelti sunkų sveikatos sutrikdymą, todėl nuo 1983 m. tokios praktikos buvo atsisakyta²³. Vienas iš Anglijos baudžiamosios teisės mokslininkų²⁴, nagrinėjančių šios valstybės teismų praktiką, negailėjo kritikos tokiam kūno sužalojimo apibrėžimui, kuris apėmė bet kokį sumušimą

¹⁷ ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 2011, Nr. 79, p. 9.

¹⁸ ДУБОВЕЦ, Н. А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964, p. 11.

¹⁹ ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Преступления против здоровья*. Москва: Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1948, p. 292.

²⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė*. Vilnius: VU leidykla, 1998, p. 43.

²¹ JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. *Teisės problemos*, Nr. 2, 1997, p. 38.

²² CLARKSON, C. M. V.; et al. *Clarkson and Keating criminal law: Text and Materials. Sixth edition*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 611-612.

²³ WILSON, W. *Criminal law. Doctrine and theory*. London and New York: Longman, 1998, p. 312.

²⁴ JEFFERSON, M. *Criminal law (sixth edition)*. Essex: Pearson Longman, 2003, p. 577-579.

ar sužalojimą, kuriuo kėsiamasi į nukentėjusiojo sveikatą ar „komfortą“. Savo nuomonę jis pagrindė aukštesniųjų teismų išaiškinimais, kad „kūno“ sąvoka neapsiriboja vien tik odos, audinių ir kaulų sužalojimu, nes yra dar ir nervų sistemos, smegenų ir kitokio pobūdžio pažeidimai, todėl sveikatos sutrikdymu turi būti pripažinta ir veika, sutrikdžiusi asmens protinius bei kitokius gebėjimus. Akivaizdu, kad šio mokslininko nuomonė sutampa su Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje vyraujančia nuomone, kad sveikatos sutrikdymas yra daug platesnė sąvoka už kūno sužalojimą, todėl nusikaltimų žmogaus sveikatai objektas yra ne kūno neliečiamumas, o žmogaus sveikata.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei naujajame LR BK, nei senajame BK sveikatos sutrikdymo sąvoka nebuvo pateikta. Lietuvoje kvalifikuojant nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai, vadovaujamosi 2003 m. gegužės 23 d. „Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis“²⁵ (toliau – Taisyklės), kurios 2003 m. gegužės 1 d., įsigaliojus naujajam BK, dar nebuvo priimtos, todėl 23 dienas teismo medikai negalėjo duoti išvadų dėl sveikatos sutrikdymo masto tiriamose ar teismuose nagrinėjamosiose baudžiamosiose bylose, nes tebegaliojo 1992 m. patvirtintos „Kūno sužalojimo sunkumo masto nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės“²⁶, kuriose net nebuvo numatyta „sveikatos sutrikdymo“ ar „susargdinimo“ sąvokų ir neapbūdinti patys susargdinimai. 2003 m. gegužės 23 d. priimtose naujose Taisyklėse buvo apibrėžta bei praplėsta sveikatos sutrikdymo sąvoka ir aiškiai išvardinti visi sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviosios pusės požymiai (regos, klausos, vaiksingumo netekimas ir kt.). Taisyklėse sveikatos sutrikdymas apibrėžiamas kaip žmogaus sužalojimas ar susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių (organų) vientisumą ar sutrikdant jų funkcijas

Baigiant šią darbo dalį, galima padaryti išvadą, kad nusikaltimai žmogaus sveikatai yra nusikalstamos veikos, pasireiškiančios neteisėtu, pavojingu, tyčiniu ar neatsargiu žalos padarymu kito žmogaus sveikatai, pažeidžiant ne tik kūno anatominių vientisumą ar sutrikdant organų fiziologines funkcijas, bet ir kitaip susargdinant.

II. SUNKAUS SVEIKATOS SUTRIKDYMO SAMPRATA

2. 1. Baudžiamųjų įstatymų, nustatančių baudžiamąją atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą, teisinio reglamentavimo raida Lietuvoje

Baudžiamieji įstatymai Lietuvoje buvo priimami pirmiausia tam, kad tiek visuomenė, tiek ir atskiras individas galėtų žinoti, kas yra draudžiama, nusikalstama, todėl atitinkamai orientuotų

²⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 26 d. Įsakymas Nr. V – 298/158/A1 – 86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, Nr. 52 – 2357, 2003

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 261 patvirtintos „Kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės“. *Valstybės žinios*, Nr. 17-493, 1992.

savo gyvenimą, o kartu ir tam, kad baudžiamoji justicija turėtų aiškius žmonių elgesio juridinio vertinimo standartus, lemiančius tam tikrų socialiai reikšmingų faktų pripažinimą nusikalstamomis veikomis²⁷. Rašytinių įstatymų, reglamentavusių baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai, raida Lietuvoje pakankamai sudėtinga, todėl skiriami tam tikri istoriniai jos etapai, atspindintys įvairiais laikotarpiais galiojusias baudžiamosios teisės idėjas, tikslus ir uždavinius²⁸.

Lietuvoje iki XIV amžiaus vyravo paprotinė teisė, kurios laikotarpis pasibaigė perėjus prie naujo teisės raidos etapo, pasižyminčio tuo, kad pradėta tam tikrus santykius reguliuoti darant išimtis iš papročių nustatytų reikalavimų ir nustatyti kitas taisykles, kurios ir buvo įvardytos privilegijomis²⁹. Vienas pirmųjų teisės aktų, nustatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas, tame tarpe ir nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai, buvo 1340 metais priimtas Pamedės Teisynas, kuris nusikaltimus žmogui skirstė į kelias grupes: 1) nusikaltimus gyvybei ir sveikatai; 2) lytinius nusikaltimus; 3) nusikaltimus žmogaus orumui ir atsakomybę už namų ramybės ardymą. Nusikaltimai sveikatai pagal padarinių sunkumo laipsnį skirstomi į sužeidimus, sužalojimus ir galvos žaizdas, o pagal kaltę - į paprastus ir tyčinius. Pamedės Teisyne buvo nurodyti labai konkretūs sužalojimai: piršto ar kelių pirštų nukirtimas vienu smūgiu, vieno ar kelių dantų išmušimas vienu smūgiu, ausies nukirtimas, jei nukentėjusysis apkursta, nosies nukirtimas, negalimų uždengti veido dalių sužalojimas³⁰. Taigi toks sužalojimų skirstymas rodė jų vertinimo kriterijų, kuris priklausė ne tik nuo nukentėjusiajam sukeltų padarinių, bet ir nuo smūgių pavojingumo bei nuo to, kokie paliečiami nukentėjusiojo gyvybiniai centrai³¹.

Pirmasis LDK kodifikuotos teisės šaltinis buvo 1468 m. Kazimiero teisynas, kuriame numatytos baudžiamosios normos lietuviams turtinius nusikaltimus: vagystę, savavališką miško kirtimą, turto atėmimą užpuolant³². Šiame teisės šaltinyje nebuvo atskirai numatyta atsakomybė už žalos padarymą žmogaus sveikatai, nors, pavyzdžiui, atimant turtą užpuolimo būdu, galėjo būti sutrikdyta ir nukentėjusiojo sveikata.

²⁷ BIELIŪNAS, E., ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnių pavadinimai ir jų reikšmė. *Teisė*, 2013, Nr.88, p.41.

²⁸ ALIUKONIENĖ, R., MACHOVENKO, J. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 2013, Nr. 88, p. 23.

²⁹ ANDRIULIS, V.; et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 27.

³⁰ GELUMBAUSKIENĖ, R., ŠAPOKA, G. Iš *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija*. Vilnius: Justitia, 2012, p. 78-82.

³¹ ANDRIULIS, V. Pamedės Teisyne (1340 m.) baudžiamoji teisė ir procesas. *Socialistinė teisė*, 1978, Nr. 1, p. 50-54.

³² VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai – teisiniai institutai*. Vilnius: Mintis, 1981, p. 97.

Originalesnių teisės normų, numatančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą, randame LDK Statutuose (1529 m. – Pirmasis Statutas, 1566 m. – Antrasis Statutas, 1588 m. – Trečiasis Statutas). Pirmajame Lietuvos Statute terminas „žaizda“ ir terminas „sužeisti“ randamas 15 straipsnių, tačiau daugelis jų priskirtini ne materialiajai, bet procesinei teisei, siejamai su bylos iškėlimu ir įrodinėjimu³³. Minėto teisės akto VII skyriuje „Apie smurtą šalyje ir apie sumušimą, ir apie šlėktų nužudymus“ pateikiamas baigtinis sąrašas sužeidimų, pavyzdžiui, 9 straipsnyje nurodoma „Kas šlėktą į ranką ar koją sužeistų ir suluošintų ar akį išmuštų“, atitinkančių dabartinę sunkaus sveikatos sutrikdymo sampratą. Visi kiti sužalojimai buvo vadinami tiesiog žaizdomis. Ir jeigu Pirmasis Statutas numatė tik vieno organo netekimą, tai Antrasis Statutas – vieno arba dviejų organų netekimą, o Trečiasis Statutas numatė atsakomybę ne tik už organų netekimą, bet ir už atvejus, kai organas visiškai arba laikinai nustodavo funkcionavęs, ir piršto arba kelių pirštų netekimą.³⁴ Be to, Statutuose jau buvo numatyta atsakomybė už kankinimą, marinimą badu, nukentėjusiojo barzdos ir plaukų rovimą. Pažymėtina, kad Antrajame Statute randamos kvalifikuotą kūno sužalojimą užuomazgos, t. y. „tėvų sumušimas, savo pono sužalojimas užpuolimo metu, sužalojimas klasingai“³⁵. Be to, Statutuose jau buvo numatytos ir atsakomybę lengvinančios aplinkybės, tokios kaip atsitiktinis kūno sužalojimas, sužalojimas kankinant vagį, jeigu jis neprisipažino, sužalojimas viršijant būtiniosios ginties ribas³⁶.

1918 m. Lietuva atgavo nepriklausomybę, tačiau atsižvelgiant į tai, kad iš karto parengti savo Baudžiamojo kodekso nebuvo galimybių, 1919 m. sausio 16 d. Valstybės Tarybos prezidiumas nutarė baudžiamuoju kodeksu laikyti Rusijos imperijos 1903 m. Baudžiamąjį statutą (toliau – Statutas) kiek jis neprieštarauja Lietuvos Konstitucijai ir visuomenės interesams³⁷. Šis Statutas iki 1940 m. galiojo visoje Lietuvos teritorijoje, išskyrus autonominią Klaipėdos kraštą, o jo XXIII skyriaus „Kūno sužalojimas ir smurtas“ penkiolikoje straipsnių (467 – 481) buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už įvairias nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai, kurios jau buvo klasifikuojamos pagal pavojingumo laipsnį: lengvi kūno sužalojimai, sunkūs kūno sužalojimai ir labai sunkūs kūno sužalojimai. Pagal Statutą „sužalojimu, atsižvelgiant į jo sunkumą, laikomas ar

³³ ALIUKONIENĖ, R., MACHOVENKO, J. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 2013, Nr.88, p. 29.

³⁴ VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga, 2001, p. 199.

³⁵ *Antrasis Lietuvos Statutas (1566 m.)*. Respublikinės mokslinės konferencijos, skirtos Antrojo Lietuvos Statuto 425-osioms metinėms pažymėti, medžiaga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1993, p. 46.

³⁶ *Ibidem*, p. 47.

³⁷ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 7.

visiškas kurio nors organo sunaikinamas, ar tokia jo būtis, kuri nebetinka jo paskyrimui”³⁸. Labai sunkus kūno sužalojimas pagal 467 str. 1 d. numato „sveikatos suardymą, pavojaus gyvybei sudarymą, proto ligos įvaymą, apakinimą, liežuvio, rankos, kojos arba veisiamosios galios atėmimą, nepagydomą veido išbjaurinimą”, o 467 str. 2 d. jau numatė ir kvalifikuojantį požymį – „jei dėl kūno sužalojimo žmogus mirė...”³⁹. Kvalifikuotu sveikatos sutrikdymu pagal 471 str. buvo pripažįstami motinai, tėvui ar kitam aukštesniam giminaičiui, dvasininkui, valdininkui padaryti sužalojimai arba itin kankinant nukentėjusįjį. Be to, Statuto 470 str., 480 str. 2 d., 4 d. buvo išskirtos ir kelios privelegijuoto kūno sužalojimo rūšys: labai sunkus, sunkus ir lengvas kūno sužalojimas, padarytas didžiai susijaudinus, o 473 str. – peržengiant būtinosios ginties ribas. Visi Statute numatyti kūno sužalojimai galėjo būti padaryti tyčia, o 474 str. numatė ir neatsargų kūno sužalojimą. Akivaizdu, kad Statutas buvo daug pažangesnis teisės aktas, nei prieš tai galiojantys teisės aktai, nes atsižvelgiant į pavojingumo laipsnį, gana smulkiai reglamentavo nusikaltimas veikas žmogaus sveikatai.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, nuo 1940 m. iki 1961 m. Lietuvoje galiojo 1926 m. RSFSR baudžiamasis kodeksas, kuriame palyginus su Statutu, buvo atsisakyta kūno sužalojimų skirstymo į lengvą, sunkų ir labai sunkų, numatant atsakomybę tik už lengvus ir sunkius kūno sužalojimus. Sunkiū kūno sužalojimu pagal 142 str. 1 d. buvo pripažįstamas tyčinis sunkus kūno sužalojimas, dėl kurio buvo netekta regėjimo, girdėjimo ar kurio nors kito organo, buvo nepataisomai subjaurotas veidas, gauta psichinė liga ar kitoks sveikatos sutrikimas, susijęs su žymiu darbingumo netekimu. Atkreiptinas dėmesys, kas esminis skirtumas, palyginus su Statutu, yra tai, jog buvo atsisakyta vieno iš sunkaus kūno sužalojimo požymių –sužalojimo, sukėlusio pavojų gyvybei, vietoj jo numatant žymų darbingumo netekimą, t. y. įtvirtinant ekonominių kriterijų. Kvalifikuojančiais sunkų kūno sužalojimą požymiais buvo pripažįstama nukentėjusiojo mirtis, kilusi dėl sužalojimo, bei sužalojimas, padarytas kamuojant ar žiauriai kankinant⁴⁰.

1961 m. birželio 26 d. LTSR Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos TSR baudžiamąjį kodeksą (toliau – LTSR BK), kurio tame pačiame III skirsnyje nusikaltimai sveikatai buvo įtvirtinti kartu su nusikaltimais gyvybei, laisvei ir orumui. Ir nors visi šiame skirsnyje numatyti nusikaltimai labia skyrėsi savo pavojingumu, tačiau toks normų išdėstymas buvo grindžiamas, atsižvelgiant į rūšinį objektą – žmogų.

³⁸ KAVOLIS, M., BIELIACKINAS, S. *Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gurmano knygynas, 1934, p. 389.

³⁹ *Ibidem*, p. 393-394.

⁴⁰ MAKSIMAITIS, M., VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997, p. 276-281.

LTSR BK atsakomybę už kūno sužalojimus diferencijavo pagal kaltės formą, t. y. tyčinius ir neatsargius bei pagal padarytos sveikatai žalos mastą: sunkus, apysunkis ir lengvas⁴¹. Pagal LTSR BK 111 str. tyčiniu sunkiu kūno sužalojimu buvo laikomas kaltininko veikimas ar neveikimas, pavojingas gyvybei arba sukėlęs regėjimo, girdėjimo ar kurio nors kito organo ar jo funkcijų netekimą, psichinę ligą, nėštumo nutrūkumą, taip pat kitokį sveikatos sutrikimą, susijusį su pastoviu ne mažiau kaip trečdaliu bendrojo darbingumo netekimu, arba nepataisomą veido subjaurinimą. Šio straipsnio 2 d. numatė tokius veika kvalifikuojančius požymius: nukentėjusiojo mirtį; veika, padarytą itin pavojingo recidyvisto arba žiauriai kankinant⁴². Atkreiptinas dėmesys, kad probleminių klausimų išskildavo taikant kvalifikuojantį požymį – sužalojimą, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį. Baudžiamosios teisės teorijoje⁴³ buvo nurodoma, kad tyčinis sunkus kūno sužalojimas, sukėlęs nukentėjusiojo mirtį, bus tada, kai dėl tiesiogine arba netiesiogine tyčia padaryto sužalojimo nukentėjusysis miršta ir šios pasekmės atžvilgiu yra kaltė dėl neatsargumo. Tyčinį sunkų kūno sužalojimą, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį, nuo tyčinio nužudymo galima skirti pagal kaltininko psichinį santykį su mirties faktu. Jei šios pasekmės atžvilgiu yra nors netiesioginė tyčia, veika turi būti kvalifikuojama kaip tyčinis nužudymas.

1984 m. vasario 29 d. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas išleido įsaką⁴⁴ „Dėl pakeitimų ir papildymų Lietuvos TSR baudžiamajame ir baudžiamojo proceso kodeksuose“, kuriuo tyčinį sunkų kūno sužalojimą kvalifikuojančių požymių sąrašas buvo papildytas tokia aplinkybe – „sunkus kūno sužalojimas ryšium su nukentėjusiojo vykdymu tarnybinės ar visuomeninės pareigos“.

Palyginus LTSR BK ir 1903 m. Statute numatytą sunkaus sveikatos sutrikdymo reglamentavimą, pastebėtina, kad jis gana panašus. Kita vertus, LTSR BK buvo bendresnio pobūdžio, todėl pažangesnis, nes mažiau kazuistiškas.

1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, liko galioti 1961 m. LTSR BK tiek, kiek neprieštaravo Lietuvos Respublikos Laikinajam Pagrindiniam Įstatymui⁴⁵. Analizuojamos temos kontekste vienas iš svarbiausių BK 111 str. pakeitimų⁴⁶ buvo padarytas 1993 m. birželio 10 d. panaikinus vieną iš sunkų kūno sužalojimą kvalifikuojančių požymių - „ta pati veika, sukėlusį nukentėjusiojo mirtį“. Galima daryti prielaidą, kad šio požymio buvo atsisakyta dėl to, jog tam

⁴¹ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964, p. 22.

⁴² BIELIŪNAS, E.; et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 203.

⁴³ *Ibidem*, p. 206.

⁴⁴ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas Nr. X-3796 „Dėl pakeitimų ir papildymų Lietuvos TSR baudžiamajame ir baudžiamojo proceso kodeksuose“. Vyriausybės žinios, 1984, Nr. 6-66.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“. *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 9-224.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, Baudžiamojo ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 26-597.

tikrais atvejais nusikalstamos veikos, atitinkančios nužudymo požymius, buvo kvalifikuojamos lengvesniais nusikaltimais, t. y. sunkiu kūno sužalojimu, sukėlusiu nukentėjusiojo mirtį.

Nuo 1995 m. sausio 1 d. buvo panaikintos BK 123 str. 3 d. ir 4 d. bei 123² str. 2 d., kurios numatė baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus žmogaus sveikatai – užkrėtimą venerine liga ir užkrėtimą AIDS⁴⁷. Minėtos baudžiamųjų įstatymų nuostatos, kai kurių autorių nuomone⁴⁸, buvo panaikintos ar pakeistos atsižvelgiant į konstitucinį draudimo diskriminuoti principą. Dar vienas pakeitimas įsigaliojo nuo 1995 m. liepos 5 d. senojo BK 111 str. pavadinimą „tyčinis sunkus kūno sužalojimas“ pervadinant į „tyčinis kūno sužalojimas, užkrėtimas liga ar kitoks susargdinimas“⁴⁹. Paskutinis analizuojamo BK 111 straipsnio pakeitimas įsigaliojo nuo 1997 m. gegužės 14 d.⁵⁰ jame numatant naują kvalifikuojantį požymį – sunkaus kūno sužalojimo padarymas mažamečiam ar bejėgiškos būklės asmeniui.

Apžvelgus teisinį analizuojamos normos reguliavimą senajame BK, galima daryti išvadą, kad nors ir buvo padaryta nemažai III skirsnio pakeitimų ir papildymų, tačiau jo turinys, apimantis nusikaltimus sveikatai, iš esmės nebuvo novelizuotas.

2000 m. rugsėjo 26 d. buvo priimtas naujasis LR BK, įsigaliojęs nuo 2003 m. gegužės 1 d., kuriame buvo įtvirtinta kokybiškai nauja baudžiamosios teisės sistema. Nusikalstamos veikos žmogaus sveikatai buvo atskirtos nuo nusikalstamų veikų gyvybei, laisvei ir orumui bei įtvirtintos BK XVIII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“. Minėto skyriaus 135 str. numatytas sunkus sveikatos sutrikdymas, 136 str. – privilegijuotas sunkus sveikatos sutrikdymas, o 137 str. – neatsargus sunkus sveikatos sutrikdymas. Įstatymų leidėjas atsisakė apysunkio sveikatos sutrikdymo, kuris buvo numatytas 1961 m. BK 112 str. – vieni buvusio apysunkio kūno sužalojimo požymiai priskirti sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėčiai, kiti – nesunkaus. Tokia įstatymų leidėjo pozicija vertintina palankiai, nes apysunkis kūno sužalojimas buvo tarsi tarpinis tarp sunkaus ir nesunkaus kūno sužalojimų, todėl jų atskyrimas teismų praktikoje buvo gana sudėtingas. Pastebėtina, kad senajame BK buvęs 111 str. pavadinimas „Tyčinis sunkus kūno sužalojimas, užkrėtimas liga ar kitoks susargdinimas“ naujojo BK 135 str. pakeistas į „Sunkus sveikatos sutrikdymas“, o straipsnio dispozicija pradedama žodžiais „Tas, kas...“, taip pabrėžiant, kad baudžiama ne veika, o veiką padaręs asmuo – nusikalstamos veikos subjektas⁵¹.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 60-1182.

⁴⁸ ŠVEDAS, G. Baudžiamoji politika ir ją formuojantys veiksniai. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p.133.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 55-1358.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105, 111, 112 straipsnių pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 41-993.

⁵¹ PIESLIAKAS, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*. 1996, Nr. 4, p. 14.

Atkreiptinas dėmesys, kad senojo BK 111 str. 1 d. numatyti požymiai įtvirtinti ir BK 135 str. 1 d., išskyrus vieną požymį, apibūdinantį padarinius – „kurio nors organo ar jo funkcijų netekimą“. Be to, numatyti ir nauji požymiai - kalbos netekimas, vaisingumo netekimas, kitoks sunkus suluošinimas, šalia bendro darbingumo netekimo numatytas ir profesinio darbingumo netekimas, o kai kurie požymiai pakeisti: vietoj nepataisomo veido subjaurinimo - nepataisomas viso kūno subjaurojimas; bet kokia psichinė liga - į psichinę ligą, stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką; užkrėtimas ŽIV – sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga.

BK 135 str. 2 d. numatyta dvylika sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančių požymių, iš kurių 3 punkto⁵² ir 12 punkto⁵³ turinys buvo pakeistas, o 2009 m. birželio 16 d. įstatymu⁵⁴ BK 135 str. 2 d. buvo papildyta 13-uoju sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančiu požymiu⁵⁵.

Apibendrinant istorinių teisės šaltinių apžvalgą, galima teigti, kad nuo rašytinių teisės šaltinių pradžios sveikata buvo Lietuvoje galiojusių įstatymų ginamas teisinis gėris. Neabejotina, kad kiekvienas laikmetis, vyravusios tradicijos, papročiai bei visuomenės požiūris į nusikalstamą elgesį turėjo įtakos baudžiamosios atsakomybės už sunkų sveikatos sutrikdymą reglamentavimui. Kita vertus, besikeičiančios įvairių laikmečių aplinkybės lėmė baudžiamųjų įstatymų raidą ir tobulėjimą.

2.2. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoka ir rūšys

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje vieningos nuomonės dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvokos nėra. Antai J. Nocius⁵⁶ mano, kad sunkus kūno sužalojimas (sveikatos sutrikdymas) yra neteisėtas, be tyčios atimti gyvybę, žalos padarymas kito žmogaus sveikatai, bet kuriuo būdu tyčia ar dėl neatsargumo pažeidžiant žmogaus kūno audinius, organus ar jų funkcijas. K. Jovaišas⁵⁷ taip pat apibrėžia sunkų sveikatos sutrikdymą, išskyrus, kad tai yra veika „be tyčios atimti gyvybę“. Pagal A. Klimką⁵⁸, kūno sužalojimas yra priešingas teisei tyčinis ar dėl neatsargumo žalos padarymas kito žmogaus sveikatai.

Rusijos baudžiamosios teisės doktrinoje sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvoka taip pat yra nevienareikšmiška. Vieni mokslininkai⁵⁹ į ją įtraukė mušimą, kankinimą bei kitus veiksmus, kurie nukentėjusiajam sukelia dideles fizines kančias, o pastarųjų sukeltas skausmas įtakoja organizmo

⁵² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200.

⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 46, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹, 72² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 73-2796.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 129, 135 ir 138 straipsnių papildymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 2009, 77-3168.

⁵⁵ Plačiau apie tai bus rašome kitoje šio darbo dalyje.

⁵⁶ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė*. Vilnius: VU leidykla, 1998, p. 43.

⁵⁷ JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras // *Teisės problemos*, Nr. 2, 1997, p. 38.

⁵⁸ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964, p. 20.

⁵⁹ ДУБОВЕЦ, Р. А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964, p. 7.

pakitimą ir žalos sveikatai atsiradimą, kiti mokslininkai kūno sužalojimu laiko priešingą teisei, tyčinį ar neatsargų veikimą, kai žala padaroma kito žmogaus sveikatai arba sukelia nukentėjusiajam fizinės kančias, taip pažeidžiant normalias audinių ir organų funkcijas⁶⁰. Lenkijos baudžiamosios teisės teorijoje⁶¹ sunkaus sveikatos sutrikdymas apibrėžiamas kaip neteisėta veika ir sukelti sunkūs padariniai nukentėjusiojo sveikatai, nurodyti Lenkijos Respublikos baudžiamojo kodekso 156 str. 1 d.⁶². Bendrosios teisės sistemoje sunkus sveikatos sutrikdymas apibūdinamas abstrakčiai, kaip labai sunkus kūno sužalojimas. Atkreiptinas dėmesys, kad Karališkosios prokurorų tarnybos praktinis išaiškinimas nurodo konkrečius padarinius, kurie laikomi sunkiu sveikatos sutrikdymu: pastovus neįgalumas arba jutiminės funkcijos praradimas; pastovus ir matomas subjaurojimas; kaulų, galūnių lūžiai ar išnirimai; kaukolės, daugybiniai žandikaulio, šonkaulių ar kiti lūžiai; sužalojimai, nulemiantys ilgą gydymą ar nedarbingumą; psichikos sutrikdymai⁶³.

Pateikti sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvokos apibrėžimai Lietuvos ir kai kurių užsienio valstybių baudžiamosios teisės teorijoje iš vienos pusės leidžia teigti, kad vieningos nuomonės šiuo klausimu nėra, tačiau kita vertus, sunkaus sveikatos sutrikdymo sąvokos turinys paprastai yra atskleidžiamas remiantis medicininiais ir teisiniais kriterijais. Medicininis kriterijus yra grindžiamas objektyviu požymiu – nukentėjusiojo sveikatai faktiškai sukeltų padarinių sunkumo laipsniu, todėl kvalifikuojant veikas, Lietuvoje vadovaujamosi „Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis“. Be to, autorės nuomone, būtina akcentuoti, kad norint kvalifikuoti nusikalstamą veiką sunkiu sveikatos sutrikdymu, vien konstatuoti medicininio kriterijaus buvimą neužtenka, nes veika privalo atitikti ir BK 135 str. numatytus būtinuosius juridinius kriterijus, t. y. veikos neteisėtumą ir pavojingumą.

Atkreiptinas dėmesys, kad galiojančiame BK numatytos skirtingos sunkaus sveikatos sutrikdymo rūšys, kurios klasifikuojamos atsižvelgiant į veikos pavojingumo laipsnį. Pagrindinė sunkaus sveikatos sutrikdymo (BK 135 str. 1 d.) yra tokia sudėtis, kuri neturi požymių, didinančių ar mažinančių veikos pavojingumą⁶⁴. Į kvalifikuotą sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtį (BK 135 str. 2 d.) yra įtraukti papildomi, palyginti su pagrindine sudėtimi, požymiai, kurie didina šios veikos pavojingumą, todėl už jų padarymą nustatoma griežtesnė bausmė⁶⁵. Privilegiuotomis

⁶⁰ ПИОНТКОВСКИЙ, А. А.; МЕНЬШАГИН, В. Д. *Курс советского уголовного права.*

Особенная часть. Т. 1 Москва: Госюриздат., 1955, p. 569.

⁶¹ DASZKIEWICZ, K. *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz.* Warszawa: Wydawnictwo C. H. BECK, 2000, p. 289 – 290.

⁶² Уголовный кодекс Республики Польша. Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2001, p. 127 – 128.

⁶³ CLARKSON, C. M. V.; et al. *Clarkson and Keating Criminal Law. Text and Materials. Sixth Edition.* London: Sweet&Maxwell, 2007, p. 611

⁶⁴ Sunkaus sveikatos sutrikdymo pagrindinė ir kvalifikuota sudėtys bus nagrinėjamos kitose darbo dalyse.

⁶⁵ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 188.

nusikalstamų veikų sudėtimis laikomos tokios sudėtys, kuriose numatyti požymiai, mažinantys veikos pavojingumą.

Galiojančio BK 136 str. yra numatyta tik viena privilegijuota sudėtis – sunkus sveikatos sutrikdymas labai susijaudinus, kuri laikoma privilegijuota dėl specialaus nusikalstamos veikos subjekto požymio – kaltininko būsenos (didelio susijaudinimo), nulemiančio nusikalstamos veikos padarymą⁶⁶. Baudžiamosios teisės doktrinoje sunkų sveikatos sutrikdymą labai susijaudinus įprasta vadinti sunkiu sveikatos sutrikdymu afekto būklėje. Moksliniuose leidiniuose⁶⁷ afektas dažniausiai apibrėžiamas kaip stiprus susijaudinimas, jausmų (dažniausiai neigiamų) protrūkis, kurį sukelia staiga pasikeitusios gyvenimo aplinkybės. Tai gali būti staiga atsirandanti ir trumpai besitęsianti jausminė žmogaus būseną, kurią sukelia pyktis, džiaugsmas, baimė ir pan. suprantama, kad afekto būsenoje esančio žmogaus sąmonė susiaurėja, todėl jis nesugeba objektyviai vertinti situacijos ir savęs kontroliuoti. Psichiatrijos moksle skiriamos dvi afekto rūšys: pataloginis ir fiziologinis. *Patologinis afektas* – tai tokia būseną, kai sutrinka žmogaus sąmonė, jo veiklą lemia emocijos, todėl jis nesugeba įvertinti situacijos ir savo elgesio padarinių. Psichiatrijos praktikoje viena iš dažniausiai pasitaikančių pataloginių būklių, kuriai būdingos atsirandančios regos, klausos ir kitos haliucinacijos, yra psichozė, kuriai praėjus, žmogus savo patirtų psichofizinių išgyvenimų dažniausiai net neprisimena, arba juos suvokia fragmentiškai⁶⁸. *Fiziologinis afektas* nepašalina nepakaltinamumo ir dažniausiai apibrėžiamas kaip labai stipri žmogaus emocinė reakcija į kokį nors dažniausiai neigiamą dirgiklį (nemaloni žinia, įžeidimas, pasityčiojimas ir pan.), kuriai būdingas pergyvenimų stiprumas, difuzinis poveikis psichikai, ūmi išorinė išraiška. Kai kurių autorių nuomone, „fiziologinis afektas yra viena iš galingiausių emocinių išraiškų, kurio išskirtiniais bruožais laikomi jo situatyvumas, t. y. situacija, kurioje jis kyla, didelis intensyvumas ir labai trumpa trukmė“⁶⁹. Taigi manytina, kad teisinė staiga ir didelio susijaudinimo sąvoka atitinka medicininį fiziologinio afekto supratimą, o pataloginis afektas laikomas nepakaltinamumo pagrindu. Akivaizdu, kad fiziologinis afektas yra pagrindinis požymis, atribojantis sunkų sveikatos sutrikdymą nuo sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus.

Autorės nuomone, būtina aptarti ir BK 136 str. numatytos nusikalstamos veikos sudėties nukentėjusįjį, kuris skirtingai nei kituose nusikaltimuose žmogaus sveikatai, vaidina ypatingą vaidmenį, nes padaro neteisėtus ar itin įžeidžiančius veiksmus, kurie ir sukelia būtent tokią

⁶⁶ ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymo ir sunkaus sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, T. 26, Nr. 1, p. 53.

⁶⁷ CAMPBELL, R. J. *Psychiatric dictionary*. Ed. R. J. Campbell. 7 th ed. New York, 1996, p. 798; ABRAITIENĖ, B., BUFIENĖ, G., DAGYTĖ, E. *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 7.

⁶⁸ RAČKAUSKAITĖ, J.; DANILEVIČIŪTĖ, V.; NAVICKAS, A. Haliucinacijų etiologijos aspektai. *Sveikatos mokslai*, 2014, Nr. 1, p. 78.

⁶⁹ ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymo ir sunkaus sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, t. 26, Nr. 1, p. 54.

kaltininko reakciją – fiziologinį afektą. Suprantama, kad nepagrįstas įžeidimas, užpuolimas ar pažeminimas gali taip sukrėsti žmogų, kad jis gali padaryti tokius veiksmus, kurių niekada nedarytų, todėl natūralu, jog tokiais atvejais įstatymas numato švelnesnę atsakomybę⁷⁰. Pažymėtina, kad itin įžeidžiančio poelgio sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, nes įstatyme nėra apibrėžta, todėl paliekama teismo diskrecijai. Teismų praktikoje itin įžeidžiančiu poelgiu gali būti pripažįstami žmogaus garbės ir orumo pažeminimas veiksmu ar žodžiu, jo intelektinių ar fizinių trūkumų apibūdinimas vulgaria forma, tyčiojimasis ir pan⁷¹. Teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad nuteistieji pagal BK 135 str., siekdami švelnesnės bausmės, dažnai savo skunduose aukštesnės instancijos teismui prašo jų veiką perkvalifikuoti pagal BK 136 str., motyvuodami tuo, kad jų nusikalstamus veiksmus išprovokavo neteisėtas ar įžeidžiantis nukentėjusiojo poelgis. Pavyzdžiui, nuteistasis V. G. apeliaciniame skunde prašė jo veiką perkvalifikuoti iš BK 135 str. į BK 136 str. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas nuteistojo skundą, pažymėjo, kad nėra jokio pagrindo jo veiką kvalifikuoti kaip padarytą labai susijaudinus (afekto būsenoje), nes visos konflikto priežastys buvo menkavertės, kadangi V. G. pykčio ir smurtinio elgesio priežastis – nukentėjusiosios D. M. girtavimas - negali būti laikomas nei neteisėtu, nei itin įžeidžiančiu poelgiu. Be to, V. G. sužalojo nukentėjusiąją gana ilgai užsitęsusio konflikto metu, todėl nėra pagrindo pripažinti, jog nuteistasis buvo staiga labai susijaudinęs⁷².

Atkreiptinas dėmesys, kad BK 136 str. numatyta sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus sudėtis yra vienintelė sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis, kurios dispozicijoje nenumatytas žmogaus susargdinimas, nes įstatymu leidėjas tokią privilegijuotą kaltininko veiką sieja tik su žmogaus sužalojimu, bet ne susargdinimu. Pažymėtina, jog BK 136 str. yra specialioji norma 135 str. atžvilgiu, todėl nustačius, kad: 1) kaltininkui susijaudinimą savo neteisėtais veiksmais – smurtu ar dideliu įžeidimu - sukėlė pats nukentėjusysis; 2) susijaudinta buvo labai; 3) susijaudinta buvo staiga, kaltininko padarytas sunkaus sveikatos sutrikdymas turi būti kvalifikuojamas kaip privilegijuotas sunkus sveikatos sutrikdymas pagal BK 136 str., nors ir būtų kitų, jo veiką kvalifikuojančių požymių⁷³.

Lietuvos įstatymų leidėjas be BK 135 ir 136 straipsniuose įtvirtintų tyčinių sunkių sveikatos sutrikdymų, BK 137 straipsnyje nustatė baudžiamąją atsakomybę ir už sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo. Kadangi sąvoka „neatsargi kaltė“ yra bendra, BK 16 str. numato

⁷⁰ ČEPAS, A.; DOBRININAS, A.; VALICKAS, G. Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 1, p. 22.

⁷¹ ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 310.

⁷² Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56-282/2009.

⁷³ ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymo ir sunkaus sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, T. 26, Nr. 1, p. 54-56.

neatsargios kaltės rūšis: nusikalstamą pasitikėjimą ir nusikalstamą nerūpestingumą. Nusikalstamas pasitikėjimas bus tais atvejais, kai kaltininkas numato abstrakčią galimybę, kad jo veika gali sukelti kito žmogaus sunkų sveikatos sutrikdymą, tačiau, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, tikisi, kad šiuo atveju tokių padarinių bus išvengta, bet toks jo pasitikėjimas nepasitvirtina, nes yra lengvabūdiškas. Nusikalstamo nerūpestingumo atveju kaltininkas nenumatė, kad dėl jo veikos gali būti sunkiai sutrikdyta kito žmogaus sveikata, tačiau pagal buvusią situaciją privalėjo ir galėjo tai numatyti, jeigu būtų buvęs apdairesnis, atsargesnis⁷⁴. Autorės nuomone, pritartina E. Riaubaitės⁷⁵ pozicijai, kad esant tyčiais, asmuo suvokia daromos veikos pavojingą pobūdį, esant nusikalstamam pasitikėjimui – asmuo suvokia daromos veikos rizikingą pobūdį, tuo tarpu esant nusikalstamam nerūpestingumui asmuo nenumato galinčių kilti padarinių ir nesuvokia daromos veikos nei pavojingo, nei rizikingo pobūdžio.

BK 137 str. 1 dalyje reglamentuotas sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo dažniausiai padaromas šiurkščiai pažeidžiant elementarius saugumo reikalavimus buityje arba profesinėje veikloje. Tai bendroji norma, taikytiniais atvejais, kai veika neturi neatsargaus sunkaus sveikatos sutrikdymo pažeidžiant teisės aktų nustatytas specialiąsias saugumo taisykles požymių. Atsakomybė už tokią veiką įtvirtinta BK 137 str. 3 dalyje, kuri asmeniui taikoma, kai bet kurioje veiklos srityje pažeidus oficialiai patvirtintas bendrąsias ar žinybines taisykles, sunkiai sutrikdoma bent vieno žmogaus sveikata.⁷⁶ BK 137 str. 2 d. inkriminuojama tais atvejais, kai dėl kaltininko neatsargumo, t. y. visuotinai pripažintų bendrų atsargumo taisyklių nepaisymo buityje, sunkiai sužalojamas ar susargdinamas ne vienas, o keli žmonės.

Pastebėtina, kad nors sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (BK 136 str.) ir sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl neatsargumo (BK 137 str.) objektas yra tas pats – kito žmogaus sveikata, tačiau objektyvioji nagrinėjamų nusikaltimų sudėties pusė realizuojama skirtingai: privilegijuotas sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas tik aktyviais veiksmais, o neatsargus sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas ir aktyviais veiksmais, ir neveikimu. Pažymėtina, kad BK 136 str. ir BK 137 str. subjektas – pakaltinamas, sulaukęs 16 metų fizinis asmuo, tačiau pagal BK 137 str. 3 dalį baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas ir juridinis asmuo. Atkreiptinas dėmesys, kad veika, numatyta BK 137 str. 3 d., yra vienintelis galimas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės atsiradimo pagrindas už sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymą.

⁷⁴ ABRAMAVIČIUS, A. *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Pirmoji knyga.* Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 139.

⁷⁵ RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11 (113), p. 95.

⁷⁶ ABRAMAVIČIUS, A.; *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Pirmoji knyga.* Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 140.

III. SUNKAUS SVEIKATOS SUTRIKDYMO SUDĖTIES (LR BK 135 STR.) POŽYMIŲ ANALIZĖ

Vertinant žmogaus elgesį kaip nusikalstamą ar nenusikalstamą, baudžiamosios teisės doktrinoje naudojamas nusikalstamos veikos sudėties modelis, kurį sudaro tokie elementai: objektas, objektyvioji pusė, subjektas ir subjektyvioji pusė. Tik šių elementų visuma leidžia pripažinti pavojingą veiką nusikalstama, todėl pritariama teisinėje literatūroje esančiai nuomonei, kad nusikalstamos veikos sudėtį, kaip nusikalstamos veikos abstrahuotą traktuotę baudžiamajame įstatyme, sudaro susisteminta požymių visuma, reikšminga tam tikrai veikai kvalifikuoti⁷⁷. BK 135 str.1 d. yra įtvirtinta pagrindinė sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis, kurios požymiai ir bus analizuojami šioje darbo dalyje.

Pagal BK 135 str.1 d. laisvės atėmimu iki 10 metų baudžiamas tas, kas sužalojo ar susargdino žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo neteko regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo ar kitaip buvo sunkiai suluošintas, susirgo sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką, arba prarado didelę dalį profesinio ar bendro darbingumo, arba buvo nepataisomai subjaurotas nukentėjusio asmens kūnas.

3.1. OBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

Objektas. Veikos pavojingumą lemia įvairios aplinkybės, tačiau svarbiausias veiksnys, nulemiantis žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jo vertinimą, yra vertybės arba gėriai, kuriems šis poelgis daro žalą ar kelią pavojų⁷⁸. Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamos veikos sudėties objektu yra pripažįstami teisiniai gėriai, į kuriuos kėsinamasi pavojinga veika ir kuriuos saugo baudžiamasis įstatymas.

Atsižvelgiant į BK XVIII skyriaus pavadinimą „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ ir į tai, kad padarius žalą sveikatai, atsiranda neigiami padariniai, t. y. sutrinka žmogaus normalus organizmo funkcionavimas, psichika ir pan., sunkaus sveikatos sutrikdymo objektu laikoma žmogaus sveikata. Pačia bendriausia prasme sveikata yra apibūdinama kaip žmogaus organizmo atitinkama fiziologinė būseną. Sunkių sveikatos sutrikdymu kėsinamasi į žmogaus sveikatą, padarant jai žalą ir sukeltant neigiamus padarinius, numatytus BK 135 str. dispozicijoje (klausos, regos, vaisingumo netekimas ir kt.). Pažymėtina, kad baudžiamasis įstatymas saugo bet kokio žmogaus sveikatą nepriklausomai nuo jo amžiaus, lyties, socialinės padėties, rasinės ar tautinės priklausomybės. Analizuojamo nusikaltimo objektas yra tik kito žmogaus sveikata, nes kėsinimasis į savo sveikatą nėra laikomas nusikaltimu. Kita vertus, pastebėtina, kad kai kuriais

⁷⁷ VERŠEKYS, P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. Teisė, 2012, t. 82, p. 198.

⁷⁸ PIESLIAKAS, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 210.

atvejais kėsಿನimasis į savo sveikatą gali sudaryti kitos nusikalstamos veikos sudėtį (pvz., šaukimo į privalomąją karo tarnybą vengimas - BK 314 str.; karinės tarnybos vengimas, trikdant savo sveikatą - BK 316 str.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nusikalstamos veikos sudėties dalyku laikomi konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant padaroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė. Tačiau nusikaltimo dalyko ir objekto negalima tapatinti, nes dalykas – materialio teisinio gėrio išraiška realiame pasaulyje. Padarant sunkų sveikatos sutrikdymą, nusikalstama veika nukreipiama į žmogų, jo kūną, sukeliant padarinius ne daiktui, o asmeniui, kuris baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje vadinamas *nukentėjusiuoju*.

Atsižvelgiant į tai, kad visų BK XVIII skyriuje numatytų sveikatos sutrikdymų objektas yra kito žmogaus somatinė ar psichinė sveikata nuo jo gyvybės pradžios iki mirties momento⁷⁹, būtina atsakyti į klausimą nuo kada žmogaus gyvybė ginama teisinėmis priemonėmis? Baudžiamosios teisės doktrinoje žinoma nemažai teorijų, kuriose diskutuojama dėl gyvybės pradžios traktavimo, tačiau trys gyvybės pradžios teorijos pripažįstamos pagrindinėmis: 1) gyvybę asmuo turi nuo vaisiaus pradėjimo momento; 2) nuo tam tikro vaisiaus vystymosi momento; 3) nuo gimimo momento⁸⁰. Pažymėtina, kad Lietuvos baudžiamosios teisės moksle vyrauja nuomonė, kad žmogaus gyvybės pradžios momentu laikytina gimdymo pradžia, nes prasidėjus gimdymo procesui, nors naujagimis dar neišėjęs iš motinos organizmo, jis jau yra žmogus⁸¹. Atkreiptinas dėmesys, kad EŽTT, nagrinėdamas bylas, susijusias su žmogaus gyvybės pradžios klausimais, nei viename sprendime neišaiškino ar žmogaus vaisiui pripažįstama teisė į gyvybę. Antai byloje *Vo v. France*⁸², Teismas nurodė, kad nėra nei pageidautina, nei įmanoma atsakyti į klausimą, ar negimęs vaikas laikomas žmogumi pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 2 str. Šioje byloje teismas tik patvirtino taisyklę, kad vaisius laikomas gyvybingu nuo 21 savaitės, tačiau nevertino, ar jam pripažįstama teisė į gyvybę. Be to, Teismas laikėsi pozicijos, kad teisė į gyvybę pradžia – tai ne tik teisinis, bet ir medicininis, filosofinis, etinis ar religinis klausimas, nes kiekvienoje valstybėje gali būti skirtingas požiūris į gyvybės pradžią⁸³.

Lietuvos baudžiamajame įstatyme nėra reglamentuojama nuo kokio momento žmogus laikomas gyvu. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 2.3 str. 1 d.⁸⁴ (toliau –CK) numato, kad

⁷⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. *Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centas, 2009, p. 133.

⁸⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, T. 18, Nr. 3, p. 1128.

⁸¹ PĖSTININKAS, A. Nusikaltimai asmeniui. Vilnius: Mintis, 1964, p. 6.

⁸² Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Vo v. France*. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=FRANCE&sessionid=67019380&skin=hudoc-en>>

⁸³ KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, p. 3.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74 – 2262.

fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas. Pagal Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo⁸⁵ 4 str., vaiko gimimo momentu laikomas viso vaisiaus pasirodymas, o vaiko gimimas, pagal 2 str., apibūdinamas kaip gyvo vaisiaus išstūmimas (natūralaus gimdymo atveju) ar ištraukimas (cezario pjūvio atveju) iš moters organizmo. Pažymėtina, kad Lietuvoje baudžiamuoju įstatymu gyvybė yra ginama nuo fiziologinio gimdymo pradžios, tai yra nuo sąrėmių pradžios.

Kitas analizuojamai temai svarbus klausimas sietinas su žmogaus gyvybės pabaiga. Žmogaus gyvybės pabaiga ilgą laiką buvo pripažįstama klinikinė mirtis, kai nustoja funkcionuoti širdis ir kvėpavimas, tačiau dabartinė medicina pripažįsta, kad žmogaus gyvybės pabaiga yra biologinė mirtis, kuri apibrėžiama kaip negrįžtami organizmo pokyčiai arba tikroji mirtis, kai negrįžtamai nutrūksta smegenų ir visos kitos organizmo funkcijos. Lietuvoje žmogaus gyvybės pabaigą aiškiai reglamentuoja CK 2.3. str., pagal kurį mirties momentas – kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas bei Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas⁸⁶, pagal kurį mirties momentu pripažįstamas laikas, kai negrįžtamai nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba kai negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla. Taigi galima teigti, kad baudžiamojoje teisėje žmogaus gyvybės apsauga yra įgyvendinama iki įstatymuose nurodyto mirties momento, arba kitaip tariant, ginama nuo gimdymo pradžios momento iki biologinės žmogaus mirties.

Objektyvioji nusikaltimo pusė – tai išorinė pavojingo kėsinosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusė⁸⁷. Sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviosios pusės būtinieji požymiai yra: 1) pavojinga kito žmogaus sveikatai veika; 2) negatyvūs padariniai; 3) priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir atsiradusių padarinių. Autorės nuomone, galima pritarti teiginiui, kad teisingam nusikalstamos veikos kvalifikavimui ypatingai svarbi kuo gilesnė ir išsamesnė teorinė intervencija į kiekvienos konkrečios nusikalstamos veikos sudėties tam tikrų požymių charakteristiką ir jų turinį⁸⁸.

Išoriškai kiekviena nusikalstama veika, tame tarpe ir sunkus sveikatos sutrikdymas, pasireiškia neteisėtu žmogaus elgesiu ar poelgiu, todėl baudžiamosios teisės moksle⁸⁹ nusikalstama veika apibrėžiama kaip priešingas teisei, pavojingas, sąmoningas ir valingas,

⁸⁵ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43 – 1601.

⁸⁷ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 170.

⁸⁸ ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, t. 87, p. 22.

⁸⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 86.

žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje. Veikos pavojingumas yra būtinas kiekvieno nusikaltimo požymis, kuris paprastai įstatymo leidėjo yra aprašomas BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, tokiu būdu pripažįstant, kad konkreči žmogaus veika yra priešinga teisei. Tačiau, kaip nurodo P. Veršekys⁹⁰, nors dauguma nusikalstamos veikos sudėties opožymių yra numatyti BK specialiosios dalies straipsnių dispozicijose, kai kurie gali būti atskleisti kituose šaltiniuose. Pažymėtina, kad sunkus sveikatos sutrikdymas, kaip nusikalstama veika, pasireiškia kito asmens sužalojimu ar susargdinimu, tačiau BK 135 str. dispozicijoje nėra apibrėžtos nei sužalojimo, nei susargdinimo sąvokos, todėl reikia vadovautis kitais teisės aktais, t. y. jau minėtomis „Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis“ (toliau–Taisyklės), kuriose apibrėžiamos BK 135 str. vartojamos sąvokos. Pagal Taisyklės *sužalojimas* apibrėžiamas kaip žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinio vientisumo ar jų funkcijų pažeidimas mechaniniu, fiziniu ar cheminiu poveikiu. Mechaninis poveikis – tai veikimas, padaromas bukais, aštriais daiktais bei įrankiais, šaunamaisiais ginklais ar sprogmenimis, nustumiant iš aukščio, transporto traumas; fizinis poveikis yra aukštos ar žemos temperatūros, elektro srovės, krintančio atmosferos slėgio, spinduliavimo poveikis žmogaus kūnui; cheminis – apsinuodijimas rūgštimis, nuodais, etilo alkoholiu ar pan. Nukentėjusiojo *susargdinimu* pagal Taisyklės pripažįstamas organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu arba nesuteikiant būtinos medicinos pagalbos.

Veika, kaip objektyvusis sunkaus sveikatos sutrikdymo požymis, kiekvienu atveju pasireiškia skirtingai ir apima dvi išorines žmogaus elgesio pasireiškimo formas: aktyviają ir pasyviają. Sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas tiek veikimu, tiek ir neveikimu, tačiau dažniausiai ši veika padaroma panaudojant fizinį smurtą, nes smurtavimas nukentėjusiojo atžvilgiu yra ne tik nusikaltimo padarymo būdas, bet ir tikslas⁹¹. Sunkaus sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas smūgių rankomis ar kojomis sudavimu⁹², nukentėjusiojo kūno sužalojimu mechaniniu būdu, t. y. tam tikrų buitinių įrankių (pvz., peilio^{93, 94}), daiktų (pvz., šluotos koto⁹⁵, beisbolo lazdos⁹⁶) ar ginklų naudojimu. Teismų praktikos analizė rodo, kad dažniausiai veika padaroma panaudojant peilį. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismas 2016 m. vasario 8 d.

⁹⁰ VERŠEKYS, P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. *Teisė*, 2012, t. 82, p. 212.

⁹¹ BABACHINAITĖ, G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje. *Jurisprudencija*, Nr. 1 (103), 2008, p. 17.

⁹² Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. vasario 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 552 – 1011/2016.

⁹³ Vilniaus apygardos teismo 2016 m. vasario 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-138 - 256/2016.

⁹⁴ Vilniaus rajono apylinkės teismo 2016 m. vasario 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 25 – 269/2016.

⁹⁵ Vilniaus apygardos teismo 2012 m. gegužės 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1- 124/2012.

⁹⁶ Vilniaus apygardos teismo 2013 m. gegužės 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 214- 303/2013.

nuosprendyje nurodė, kad kaltinamoji M. P. konflikto su I. U. metu, tyčia kelis kartus dūrė peiliu pastarajam į pilvą, taip padarydama nukentėjusiajam sunkų sveikatos sutrikdymą dėl pjautinės pilvo žaizdos, daugybinių plonosios žarnos durtinių – pjautinių sužalojimų su kraujo išsiliejimu į pilvo ertmę⁹⁷. Teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad kvalifikuojant veiką pagal BK 135 str., svarbu nustatyti, koku įrankiu ar priemone buvo sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata: buku, aštriu, pjaunamuuju, duriamuju, sprogmenimis ar kt., nes dažnai pagal tai galima atkurti nusikalstamos veikos padarymo eigą ir atsiradusius rezultatus⁹⁸.

Šiame kontekste pažymėtina, kad neretai sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas ne vien tik pavieniais smurtiniais veiksmais, bet ir kompleksiniais smūgiais, pvz., Vilniaus miesto apylinkės teismas pripažino E. L. kaltu pagal BK 135 str. 1 d. už tai, kad jis konflikto metu tyčia sudavė rankomis G. B. nenustatytą daugybinį smūgių kiekį į įvairias jo kūno vietas, padarydamas nukentėjusiajam poodines kraujosruvas veido, kairės pusės krūtinės ląstos srityje, kairės pusės IX ir X šonkaulių lūžius, blužnies plyšimą, kraujosruvas žarnos pasaite⁹⁹.

Sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padaromas ir neveikimu, kuris suprantamas kaip pasyvus kaltininko elgesys, pasireiškiantis tam tikrų veiksmų nepadarymu, kuriuos kaltininkas turėjo ir galėjo atlikti. Norint patraukti kaltininką atsakomybėn už neveikimu padarytą sunkų sveikatos sutrikdymą, būtina nustatyti dvi sąlygas: 1) jo pareigą veikti atitinkamu būdu; 2) jo galimybę veikti. Asmens pareiga gali atsirasti įstatyminiu pagrindu (pvz., medicininių paslaugų nesuteikimas), darbo ar kitokia sutartimi arba remiantis žmogaus protingumo kriterijais (pvz., nemaitinamas vaikas), kurią asmuo turi suvokti kaip būtiną pareigą atitinkamai elgtis. Be to, tokios pareigos vykdymas turi būti susijęs su atitinkamomis asmens galimybėmis¹⁰⁰, nes jei asmuo nesuvokė savo pareigos atitinkamai veikti ar neturėjo tokios galimybės, jo patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 135 str. negalima. Atkreiptnas dėmesys, kad asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už sunkų sveikatos sutrikdymą, padarytą neveikimu tik tais atvejais, kai konstatuojama tyčia jo neveikimo ir atsiradusių padarinių atžvilgiu.

Vienas iš žmogaus nusikalstamo elgesio pavojingumo kriterijų yra tai, kad toks elgesys sukelia neigiamus padarinius jam kėsinantį į įstatymo saugomus objektus¹⁰¹. Žala, atsirandanti nusikalstama veika kėsinantį į įstatymų saugomus gėrius, vadinama *nusikalstamais padariniais*. Analizuojamos temos kontekste pažymėtina, kad asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už sunkų sveikatos sutrikdymą tik tada, jeigu jo veika sukėlė bent vieną iš dvylikos padarinių, numatytų BK 135 str. dispozicijoje, kurių sąrašas yra baigtinis. Sunkus sveikatos

⁹⁷ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. vasario 8 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1 – 76 – 276/2016.

⁹⁸ GARMUS, A.; *et al. Teismo medicina*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000, p. 40.

⁹⁹ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. kovo 22 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. N1 – 966 – 716/2016.

¹⁰⁰ PAVILIONIS, V. Baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytus nusikaltimus. *Justitia*, Nr. 1, 1997, p. 6.

¹⁰¹ VERŠEKYS, P. Nusikalstamų padarinių požymio ypatumai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. VU Teisės fakultetas, 2015, p. 221.

sutrikdymas yra materialioji nusikalstamos veikos sudėtis, todėl veika pripažįstama baigta, nuo padarinių atsiradimo momento.

Kaip jau buvo rašyta, sveikatos sutrikdymas pripažįstamas sunkiu, jeigu nukentėjusiajam bus sukelti padariniai, numatyti BK 135 str. dispozicijoje, kurių medicininiai kriterijai yra nurodyti anksčiau minėtose Taisyklėse. Remiantis Taisyklėmis, baudžiamosios teisės doktrina ir teismų praktikos pavyzdžiais, toliau darbe pateikiamas BK 135 str. numatytų padarinių apibūdinimas.

Regos netekimas - visiškas aklumas arba abiejų akių regos susilpnėjimas, kai geriau matančios akies regėjimas sumažėjęs iki 0,03. Apakimas tik viena akimi nelaikomas regos netekimu ir turi būti siejamas su kitu požymiu - darbingumo netekimu, kurio dažnai teismai neinkriminuoja, tačiau veiką kvalifikuoja pagal BK 135 str. Pavyzdžiui, tiek Vilniaus apygardos teismas¹⁰², tiek Lietuvos apeliacinis teismas¹⁰³ pripažino D. V. kalnu pagal BK 135 str 2 d. 8 p. už tai, kad jis dėl chuliganiškų paskatų, tyčia sudavė vieną smūgį peiliu į dešinę akį A. B., padarydamas dešinės akies obuolio kiauryminę žaizdą, ko pasėkoje nukentėjusiam gydymo įstaigoje buvo pašalintas dešinės akies obuolys ir jis neteko regėjimo dešine akimi.

Klausos netekimas – visiškas kurtumas arba abiejų ausų klausos susilpnėjimas, kai nukentėjęs negirdi kalbančio prie ausies kaušelio, t. y. kai asmuo praranda garso virpesių recepcijos ir suvokimo funkciją. Taisyklėse nurodoma, kad dėl visiško kurtumo viena ausimi žmogus netenka 30% bendro darbingumo.

Kalbos netekimas apibūdinamas kaip žmogaus negalėjimas reikšti savo mintis suprantamais žodžiais. Taisyklės nepateikia „nesuprantamų žodžių“ sampratos, tačiau manytina, kad žmogui netekus lūpų, liežuvio ar daugelio dantų, jo tariami žodžiai nebus suprantami aplinkiniams, ir tai turėtų būti vertinama kalbos netekimu.

Vaisingumo netekimas – lytinės veiklos sutrikimas suprantamas kaip gebėjimo natūraliu būdu apvaisinti, pastoti, išnešioti ar gimdyti praradimas. Medicininių priemonių pagalba vaisingumo atkūrimui, neturi reikšmės veikos kvalifikavimui pagal BK 135 str. Manytina, kad vaisingumo netekimu turėtų būti pripažintas ne tik lyties organo funkcijos praradimas, bet ir dalies ar viso organo pašalinimas dėl kaltininko neteisėtų veiksmų.

Nėštumo netekimas – kai nėštumas nutrūksta arba turi būti nutrauktas dirbtinai dėl sužalojimo arba susargdinimo, nepriklausomai nuo nėštumo trukmės. Dažniausiai nėštumo netekimas sukeliamas fiziniu smurtu, pavyzdžiui, P. R. buvo nuteistas pagal BK 135 str. 2 d. 3 p.

¹⁰² Vilniaus apygardos teismo 2015 m. kovo 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-82-574/2015.

¹⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-460-202/2015.

ir 4 p. už tai, kad važiuodamas automobiliu išsitraukė peilį ir du kartus juo tyčia dūrė keleivio vietoje sėdinčiai nėsčiai sugyventinei I. Š. padarydamas jai sunkų sveikatos sutrikdymą¹⁰⁴.

Kitoks sunkus suluošinimas – tai Taisyklių 20-ye punktu nurodyti sužalojimai ir susargdinimai, kurie laikomi sunkiu sveikatos sutrikdymu, pavyzdžiui, kaukolės skliauto atviri ir įspaustiniai lūžiai, kaklo slankstelio išnirimas, ūmus inkstų veiklos nepakankamumas ar kita pavojinga gyvybei būseną ir kt. Pavyzdžiui, V. G. konflikto su patėviu T. M. metu, vieną kartą peiliu dūrė T. M. į pilvą, padarydamas jam pilvo kairės pusės durtinę – pjautinę žaizdą su kepenų, skrandžio ir klubinės bei tuščiosios žarnų pasaito pažeidimais, kraujo susikaupimą pilvaplėvės ertmėje, ir taip sunkiai sutrikdė savo šeimos nario – patėvio T. M. sveikatą¹⁰⁵. Pažymėtina, kad Taisyklėse pateiktas sąrašas nėra baigtinis, nes pakankamai sunku įvardinti visus sužalojimus, atitinkančius sunkų nukentėjusiojo suluošinimą.

Susargdinimas sunkia nepagydoma liga. Tokiu sunkaus sveikatos sutrikdymo padariniu pripažįstamas susargdinimas ŽIV infekcija, juodlige, stablige, pasiutlige, hemoragine karštlige (Ebolo, Marburgo, Laso), dujine gangrena, maru, cholera ir kt. Dažniausiai sunkiai sutrikdoma sveikata tyčia užkrečiant nepagydoma liga - ŽIV infekcija (žmogaus įgyto imuninio deficito sindromas), nuo kurios paprastai yra mirštama. Užkrėtimas ŽIV gali pasireikšti lytiškai santykiaujant, per kraują, per nesterilius instrumentus. Juodligė – ūminė gyvulių infekcinė liga, kuri žmonėms dažniausiai pasireiškia odos, plaučių, žarnyno pažeidimais, kuria užsikrečiama nuo tvarkomos sergančių gyvulių mėsos, suvalgius nepakankamai išvirtos jų mėsos ar išgėrus pieno ir kt. Cholera, hemoraginė karštligė, stabligė, maras – labai pavojingos ligos, pasižyminčios sunkia eiga ir dideliu mirtinumumu¹⁰⁶.

Susargdinimas ilgai trunkančia liga, sukeliančia realią grėsmę gyvybei. Prie tokių ligų pagal Taisyklės priskiriama infekcinė liga bruceliozė, kai žmogus užsikrečia nuo sergančių gyvulių, hepatitas B ar C, trichineliozė. Ilgai trunkančia ir sukeliančia grėsmę gyvybei liga laikoma ir narkomanija, kuria susergama dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis, psichotropinėmis, ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis, pasireiškianti asmens psichinės ar fizinės priklausomybės nuo narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų sindromu bei kitomis neigiamomis medicininėmis ar socialinėmis pasekmėmis¹⁰⁷. Būtina pažymėti, kad „ilgai trunkančios ligos“ trukmės sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, nes jos nei BK, nei kiti teisės aktai neapibrėžia, todėl autorės nuomone, tai vertintina kaip teisės spraga. Atkreiptinas dėmesys, kad

¹⁰⁴ Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gruodžio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-255/2010.

¹⁰⁵ Vilniaus apygardos teismo 2015 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 425 - 851/2015.

¹⁰⁶ GRABAUSKAS, V.; et al. *Medicinos enciklopedija. I tomas*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991, p. 247, 378.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 30-711.

kai kuriose užsienio valstybėse „ilgai trunkančios ligos“ laikotarpis nurodomas konkrečiai, pavyzdžiui, Lenkijoje, kai nukentėjusysis serga virš 6 mėnesių¹⁰⁸.

Susargdinimas ilgai trunkančia liga, stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką. Medicinos literatūroje nurodoma¹⁰⁹, kad dažniausiai psichikos sutrikimai pasireiškia ne atskiru koku nors vienu požymiu, bet jų deriniais ir sindromais. Teisės aktai nustato, kad psichinė liga yra gydytojo diagnozuotas, psichiatro patvirtintas susirgimas, pagal galiojančią ligų klasifikaciją priskiriamas psichikos ligoms¹¹⁰. Psichikos sutrikimo laipsnį kiekvienu atveju įvertina ir apie galimybę priskirti stipriai sutrikdančių žmogaus psichiką ligų grupei sprendžia ir sveikatos sutrikimo mastą nustato teismo psichiatrų ekspertų komisija. Ir nors tokių bylų teismų praktikoje beveik nepasitaiko, kai kurių autorių nuomone, nukentėjusiojo psichikos sutrikdymas gali būti padarytas naudojant fizinio, mechaninio ar psichinio poveikio priemones, taip pat įvairius centrinę nervų sistemą veikiančius vaistinius preparatus¹¹¹.

Sužalojimas ar susargdinimas, dėl kurio prarandama didelė dalis profesinio ar bendro darbingumo. Atsižvelgiant į ekonominį vertinimo kriterijų, sunkaus sveikatos sutrikdymo padariniais pripažįstami ir tokie susargdinimai ar sužalojimai, dėl kurių nukentėjusysis praranda didelę dalį profesinio arba bendro darbingumo. Profesiniu darbingumu laikomas žmogaus gebėjimas ir galimybė dirbti darbus, kuriems reikia specialių žinių, kvalifikacijos ir įgūdžių, todėl nukentėjusiajam dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo prarandus 30 ar daugiau procentų savo profesinio darbingumo, tiek sumažėja ir jo galimybės bei gebėjimai atlikti profesinį darbą (pvz., pianisto rankos pirštų sužalojimas ir pan.). Pažymėtina, kad profesinio darbingumo netekimo faktą ir mastą nustato Valstybinė medicinos socialinės ekspertizės komisija. Taisyklėse nurodoma, kad bendras darbingumas suvokiamas kaip žmogaus gebėjimas ir galimybė dirbti darbus, kuriems nereikia specialių žinių, kvalifikacijos ir įgūdžių, todėl didelės dalies bendro darbingumo požymis yra inkriminuojamas tais atvejais, kai dėl nukentėjusiajam padaryto sunkaus sveikatos sutrikdymo, jis praranda 30 ar daugiau procentų savo bendro darbingumo, t.y. tiek sumažėja jo gebėjimas ir galimybė dirbti darbus, nereikalaujančius specialių žinių, kvalifikacijos ir įgūdžių¹¹². Pavyzdžiui, A. J. buvo nuteistas pagal BK 135 str. 2 d. 8 p. už tai, kad iš chuliganiškų paskatų, tyčia sunkiai sutrikdė A. M. sveikatą, suduodamas rankomis ne mažiau kaip du smūgius pastarajam į veidą, o jam nukritus ant trinkelėmis grįsto paviršiaus, spyrė du smūgius koja į galvos ir pilvo sritį, taip padarydamas nukentėjusiam A. M. sunkų sveikatos sutrikdymą, dėl kurio jis neteko 30 proc. bendro pastovaus darbingumo¹¹³.

¹⁰⁸ MAREK, A. Kodeks Karny. Komentarz. Wydanie II. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005, p. 399.

¹⁰⁹ RADA VIČIUS, L. Psichikos sutrikimų požymiai ir jų reikšmė teisėtvarkos, teisės saugos, administracijos ir valdymo įstaigų darbuotojams. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, p. 5.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 53-1290.

¹¹¹ JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras// *Teisės problemos*, Nr. 2, Vilnius, 1997, p. 41

¹¹² ABRAMA VIČIUS A., et al. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis*. VĮ Registrų centras, Vilnius, 2009, p. 136.

¹¹³ Vilniaus apygardos teismo 2015 m. spalio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-202-315/2015.

Būtina pažymėti, kad darbingumo nustatymo terminas, atsižvelgiant į asmens sveikatos būklę, gali būti pratęstas iki 6 metų arba iki senatvės pensijos amžiaus¹¹⁴. Tai reiškia, kad galimas nukentėjusiojo asmens darbingumo lygio sumažėjimas ar padidėjimas ateityje, neturi reikšmės kvalifikuojant veiką pagal BK 135 str.

Nepataisomas nukentėjusiojo asmens kūno subjaurojimas. Paskutinis įstatyme numatytas sunkaus sveikatos sutrikdymo padarinys - nepataisomas nukentėjusiojo asmens kūno subjaurojimas, kuris inkriminuojamas atsižvelgiant į estetinį vertinimo kriterijų, reiškiantį, kad dėl sužalojimo ar susargdinimo nukentėjusiojo išvaizda tapo nemaloni, nepatraukli ar net pasibjaurėtina. Kaip buvo anksčiau minėta, senajame BK sunkiu sveikatos sutrikdymu buvo pripažįstamas ne viso kūno, o tik veido subjaurojimas. Baudžiamosios teisės teorijoje nepataisomu veido subjaurojimu laikomas akies obuolio netekimas, nosies netekimas ar deformacija, ausies kaušelio netekimas, ryškus veido randas ir pan. Kitų nukentėjusiojo kūno vietų nepataisomu subjaurojimu pripažįstami vieno ar kelių rankos pirštų, viso delno netekimas, žymūs ir matomi randai kūne, kurių neįmanoma pašalinti įprastu chirurginiu būdu (ne kosmetine operacija) ir tai daro nukentėjusįjį nenormaliu – negražiu, atstumiančiu¹¹⁵.

Teismų praktikoje nepataisomu pripažįstamas toks kūno subjaurojimas, kuris neišnyks ar nesumažės natūraliai, arba kurio negalima pašalinti terapinėmis priemonėmis, jeigu sužalojimo ar susargdinimo žymės galima pašalinti tik plastine operacija ar apskritai to padaryti neįmanoma. Taigi, kai nustatoma, kad sužalojimo, susargdinimo ar jų paliktiems pėdsakams panaikinti arba pakoreguoti reikalinga plastinė operacija, laikoma, kad subjaurojimas yra nepataisomas. Pavyzdžiui, J. D. pagal BK 135 str. 2 d. 6 p. nuteistas už tai, kad itin žiauriai sunkiai sužalojo žmogų, dėl to buvo nepataisomai subjaurotas nukentėjusiojo asmens kūnas, o būtent: tarpusavio konflikto su nukentėjusiuoju Š. S. metu, puolė nukentėjusįjį, parvertė jį ant žemės, itin žiauriai, tyčia peiliu durdamas bei pjaudamas ir taikydamas į veidą, 6 kartus pataikė jam į veidą, nemažiau kaip 3 kartus – į kaklą. Š. S. ginantis rankomis – 4 kartus į plaštakas ir taip padarė 9.5 cm ilgio randą kairėje veido pusėje, nusitęsiantį iš kairės akies viršutinio voko per skruostą iki smilkinio, 6,8 cm ilgio randą kairiajame žande, 1 cm ilgio randą kairės ausies kaušelio kramslyje, 3,5 cm ilgio randą kaklo kairiajame šoniniame paviršiuje, 6,7 cm ilgio randą galvos sukamajame raumenyje, 3,5 cm skersinį įdubusį randą dešinės plaštakos delne, 1,5 cm ilgio išilginį įdubusį randą dešinės plaštakos II tarpupirštyje, 10 cm ilgio linijinį randą kairės plaštakos nugariniame paviršiuje; taip buvo nepataisomai subjaurotas Š. S. kūnas ir sunkiai sutrikdyta jo sveikata¹¹⁶.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. kovo 21 d. įsakymas Nr.A1-78/V-179 „Dėl darbingumo lygio nustatymo kriterijų aprašo ir darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, Nr. 28, 2005.

¹¹⁵ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centas, 2009, p. 136.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2 K – 193 – 507/2015.

Pažymėtina, kad medicininę išvadą dėl kūno nepataisomumo fakto konstatuoja teismo medicinos ekspertai, tačiau klausimo sprendimas ar nukentėjusiojo kūnas yra nepataisomai subjaurotas atsižvelgiant į estetinį vertinimo kriterijų¹¹⁷, paliekamas teisėsaugos institucijų diskrecijai. Pavyzdžiui, P. M. buvo nuteistas už tai, kad kambaryje be priežasties pakėlė sėdinčio prie stalo savo trijų metų sūnaus D. M. kairę ranką ir tyčia iš elektra šildomo 1 litro talpos arbatinuko pylė verdantį vandenį po D. M. pažastimi, dėl ko mažamečiam vaikui buvo padaryti kairės pusės pečių juostos, krūtinės ląstos, nugaros, juosmens, kairio sėdmens, kairės kojos II ir III laipsnio kūno paviršiaus ploto terminiai nudegimai, tokiu būdu padarė sužalojimus itin skausmingu būdu, t. y. itin žiauriai. Dėl padarytų nudegimų susidarę keloidiniai randai yra bjaurojantys kūną ir priskiriami nepataisomų sužalojimų kategorijai. Teismas pažymėjo, kad patirta trauma mažamečiui D. M. padarė nepataisomą kūno subjaurojamą, t. y. sunkų sveikatos sutrikdymą ir pripažino P. M. kaltu pagal BK 135 str. 2 d. 1, 3, 6 punktus¹¹⁸.

Kita vertus, manytina, kad kvalifikuojant veiką pagal analizuojamą padarinį, visada būtina atsižvelgti kiek nepataisomas kūno subjaurojimas traumuoja patį nukentėjusįjį psichiškai, ar tai žemina jo orumą, sudaro tokias sąlygas, kai nukentėjusiojo buvimas visuomenėje aplinkiniams tampa nemaloniu.

Baigiant sunkaus sveikatos sutrikdymo padarinių analizę, būtina pažymėti, kad kaltininko veika gali būti kvalifikuojama pagal BK 135 str. tik tais atvejais, kai nukentėjusiajam sukeliama nors vienas iš aukščiau aptartų padarinių. Tais atvejais, kai nukentėjusiajam sukeliama keli iš nurodytų padarinių, veikos kvalifikacija nesikeičia, tačiau parodo didesnę šio nusikaltimo pavojingumą.

Priežastinis ryšys baudžiamosios teisės doktrinoje¹¹⁹ apibūdinamas kaip toks santykis tarp reiškinių, kuriam esant vienas reiškinys ar sąveikaujančių reiškinių visuma (priežastis) sukelia ir nulemia kitą reiškinį (pasekmę). Pažymėtina, kad priežastinis pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme įtvirtintų padarinių ryšys laikomas objektyviu nusikalstamos veikos sudėties požymiu, todėl traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už sunkų sveikatos sutrikdymą, būtina nustatyti, kad tarp jo veikos ir nukentėjusiajam sukeltų aukščiau darbe aptartų padarinių yra tiesioginis ir dėsningas priežastinis ryšys. Atsižvelgiant į tai, kad sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis yra materialioji, juridškai reikšmingas priežastinis ryšys yra laikomas būtinuoju nusikalstamos veikos požymiu.

¹¹⁷ РАСТОРОПОВ, С. В. *Преступления против здоровья человека по УК РФ 1996 г.* Рязань: „Русское слово“, 2003, p. 116.

¹¹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A – 49/2011.

¹¹⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas.* Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 180 – 181.

Pabrėžtina, kad sunkus nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymas turi būti dėsningas, ne atsitiktinis kaltininko veikos padarinys, nes viena iš esminių priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis yra numatomas iš anksto ir tai motyvuojama elementariu žmogaus suvokimu, kokie gali būti dūrio peiliu, šūvio, smūgio kumščiu ar kirviu į nukentėjusiojo galvą ar kitas gyvybiškai svarbias kūno vietas padariniai. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas, pripažinęs V. V. kalta pagal BK 135 str. 2 d. 3 p., nuosprendyje konstatavo, kad tarp kaltinamosios V. V. padarytos veikos (vieno dūrio peiliu nukentėjusiajam į pilvą) ir padarinių (nukentėjusiajam padarytos kiauryminė durtinė – pjautinė pilvo žaizdos su mažosios taukinės ir kepenų pažeidimu bei kraujo susikaupimu pilvaplėvės ertmėje, t. y. sunkaus sveikatos sutrikdymo) yra priežastinis ryšys, t. y. nukentėjusiojo R. A. sunkus sveikatos sutrikdymas yra tiesioginis kaltinamosios V. V. veikos rezultatas¹²⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad atsitiktinis ryšys būtinojo priežastinio ryšio savybių neturi, todėl nustatčius atsitiktinio ryšio buvimą, baudžiamoji atsakomybė nekyla, nes neįmanoma įrodyti asmens kaltės, kadangi vienas iš kaltės elementų yra įstatyme numatytų būtinųjų padarinių, išplaukiančių iš dėsningumais pagrįsto priežastinio ryšio, numatymas¹²¹. Atsižvelgiant į tai, kad būtinasis priežastinis ryšys suponuoja ir tyčinę asmens kaltę, žymiai sunkiau nustatyti priežastinį ryšį tais atvejais, kai sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas neveikimu, nes būtina nustatyti, jog kaltininkas turėjo pareigą elgtis vienokiu ar kitokiu būdu ir buvusios aplinkybės suteikė jam galimybę vykdyti savo pareigas bei suvokti priežastingumo eigą.

Kiti sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties objektyviosios pusės požymiai – padarymo būdas, panaudoti įrankiai ir priemonės nėra būtini nagrinėjamos nusikalstamos veikos sudėties požymiai, nes neįtvirtinti BK 135 str. 1 d. dispozicijoje ir laikomi fakultatyviaisiais požymiais, netrinčiais reikšmės kvalifikavimui, tačiau į juos teismas atsižvelgia individualizuodamas bausmę. Kita vertus, tais atvejais, kai nukentėjusysis sužalojamas ar susargdinamas kankinant ar kitaip itin žiauriai, ar kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, kaltininko veika bus kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 6 p. ar 7 p. kaip kvalifikuotas sunkus sveikatos sutrikdymas.

3.2. SUBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

Nusikalstamos veikos subjektu baudžiamosios teisės doktrinoje laikomas fizinis pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas asmuo, sulaukęs įstatymo numatyto amžiaus ir pažeidęs baudžiamąjį įstatymą. Kalbant apie fizinį asmenį, pasakytina, kad kiekvieną žmogų, tame tarpe ir padariusį nusikalstamą veiką, apibūdina daug savybių ir požymių, tačiau ne visi jie yra teisiškai

¹²⁰ Vilniaus apygardos teismo 2015 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 215 – 626/2015.

¹²¹ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 310.

reikšmingi įstatymų leidėjui sprendžiant nusikalstamos veikos sudėties klausimus¹²². Taigi pagal Lietuvos baudžiamąją teisę subjektu gali būti sąmoningas ir valingas asmuo, suprantantis ir suvokiantis savo daromų veiksmų pavojingumą, todėl būtinosios subjekto savybės - amžius ir pakaltinamumas. Bendroji amžiaus riba, nuo kurios žmogus gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn - 16 metų. BK 13 str. 2 d. yra pateiktas baigtinis sąrašas veikų, už šių padarymą privalo atsakyti ir tie asmenys, kuriems iki pavojingos veikos padarymo yra suėję 14 metų.

Galiojančiame įstatyme sunkaus sveikatos sutrikdymo subjektu pripažįstamas fizinis, pakaltinamas asmuo, sulaukęs 14 m. amžiaus, pažeidęs BK 135 str. Atsižvelgiant į tai, kad su amžiumi atsiranda ir psichinis brandumas, BK 13 str. 2 d. numatyta atsakomybė nuo 14 m. grindžiama dviem kriterijais: 1) tokio amžiaus sulaukęs asmuo sugeba suvokti sunkaus sveikatos sutrikdymo pavojingumą ir galimų baudžiamąjį pobūdžio suvaržymų reikšmę; 2) nusikalstamos veikos yra sunkūs ar labai sunkūs nusikaltimai, didžiausią socialinę reikšmę turintiems gėriams – žmogaus gyvybei, sveikatai, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui ir kt.

Kitas būtinas nusikalstamos veikos subjekto požymis yra pakaltinamumas. Baudžiamajame įstatyme nėra įtvirtinta pakaltinamumo sąvoka, tačiau ji suprantama per nepakaltinamumo apibrėžimą, numatytą BK 17 str. Baudžiamosios teisės teorijoje nurodoma, kad pakaltinamumas – fizinio asmens sugebėjimas suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti, nes tik iš asmens, suvokiančio savo veiksmų esmę ir gebančio juos valdyti, baudžiamasis įstatymas gali reikalauti elgtis atitinkamai arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų¹²³. Jei asmuo yra pripažįstamas nepakaltinamu, tai jis netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, nes jis nesupras bausmės poveikio.

Pripažįstant asmenį nepakaltinamu, būtina nustatyti du kriterijus: medicininį ir juridinį. Medicininis kriterijus apibūdina bendrą psichinę žmogaus būseną, nes jo išraiška yra įvairūs psichikos sutrikimai, kurie nepriklauso nuo asmens valios, t. y. psichinės ligos, silpnaprotystė ir kiti psichiniai sutrikimai. Pažymėtina, kad jei psichinė veikla sutrinka dėl kitų priežasčių, tokių kaip didelis susijaudinimas, gimdymas, tai tokia būseną nėra nepakaltinamumo kriterijus, tačiau gali turėti įtakos veikos kvalifikavimui. Juridinis kriterijus apibūdina asmens intelektą ir valią pavojingos veikos metu, kitaip tariant, tokį asmens psichikos sutrikimą, kuris atima jam gebėjimą suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti. Medicininis nepakaltinamumo kriterijus tėra prielaida pripažinti asmenį nepakaltinamą, nes ne kiekvienas psichikos sutrikimas sukelia tokią žmogaus būseną, dėl kurios jis negali suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti, todėl juridinis

¹²² ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą 135 straipsnyje, subjekto samprata. In Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014, p. 157.

¹²³ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį kodeksą komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 113.

nepakaltinamumo kriterijus ir apibūdina, kaip ir kiek psichinės veikos sutrikimas apriboja gebėjimą suprasti savo veiksmų esmę¹²⁴.

Riboto pakaltinamumo institutas yra numatytas BK 18 str. tokiems atvejams, kai asmens, padariusio nusikalstamą veiką, turimi tam tikri psichikos sutrikimai yra nepakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu. Norint asmenį pripažinti ribotai pakaltinamu, kaip ir nepakaltinamumo atveju, reikalingi du kriterijai - medicininis ir juridinis, nes nors vieno iš jų nebuvimas panaikina galimybę žmogų laikyti ribotai pakaltinamu¹²⁵.

Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė už sunkų sveikatos sutrikdymą išskyla tik fiziniam asmeniui, nes juridinis asmuo atsako tik už sunkus sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo.

Subjektyvioji nusikaltimo pusė – tai subjektyvių požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir pasekmes, visuma. Tai vidinė nusikaltimo pusė, parodanti asmens psichinį santykį su veika, kurią sudėtinga nustatyti, nes susiduriama su psichiniais procesais, vykstančiais žmogaus sąmonėje. Subjektyviajai nusikaltimo pusei priskiriama kaltė, motyvas ir tikslas.

Kaltė baudžiamosios teisės teorijoje apibrėžiama kaip asmens santykis su daroma pavojinga veika (veikimu ir neveikimu) ir padariniais¹²⁶. BK 14 str. yra numatytos dvi kaltės formos: tyčia ir neatsargumas. Tyčia yra tiesioginė ir netiesioginė. Sunkus sveikatos sutrikdymas, padarytas tyčia, bus tais atvejais, kai kaltininkas suvokia savo veikos pavojingumą, numato šios veikos pavojingus padarinius ir tų padarinių siekia arba sąmoningai leidžia jiems atsirasti. Akivaizdu, kad esminis skirtumas tarp tyčios rūšių yra valinis elementas, apibūdinantis asmens psichinį santykį su padariniais.

Sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas *tiesiogine tyčia*, kai asmuo suprato, kad jis savo veika kėsina į kito žmogaus sveikatą, numatė, kad gali ją sutrikdyti ir norėjo taip elgtis. Pavyzdžiui, D. B. nuteistas už tai, kad tyčia dūrė tris kartus iešmu nukentėjusiajam V. Š. į krūtinę, dėl ko buvo sunkiai sutrikdyta jo sveikata. Teismas nustatė, kad šiuos D. B. padarė veikdamas tiesiogine tyčia, nes suprato, jog kėsina į V. Š. sveikatą, numatė, kad gali nukentėjusiajam sunkiai sutrikdyti sveikatą ir tokių padarinių siekė¹²⁷.

Veika padaroma *netiesiogine tyčia*, kai asmuo suvokia, jog atlieka veiksmus, pavojingus kito žmogaus sveikatai, numato, kad savo veiksmais gali sukelti sunkų sveikatos sutrikdymą,

¹²⁴ DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, Nr. 58, 2006, p. 58.

¹²⁵ MEŠKA, A. Riboto pakaltinamumo sąvoka. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 243.

¹²⁶ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 103.

¹²⁷ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. kovo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-910-276/2016.

tačiau nors ir nesiekia padarinių, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti. Pavyzdžiui, V. V. buvo nuteistas pagal BK 135 str. 1 d. už tai, kad tyčia ranka sudavė I. T. į veidą, nuo kurio pastarasis nukrito ir galva atsitrenkė į gatvės grindinį, taip padarydamas nukentėjusiajam sunkų sveikatos sutrikdymą¹²⁸. Atsižvelgiant į padarinių siekimą, tyčia gali būti apibrėžta ir neapibrėžta, tačiau teismų praktikos analizė¹²⁹ leidžia teigti, kad dažniausiai sunkaus sveikatos sutrikdymas padaromas neapibrėžta tyčia, nes kaltininką tenkina bet kokio laipsnio atsiradę padariniai, neatsižvelgiant į jų sunkumą¹³⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai mano, kad neapibrėžta ir alternatyvi tyčia yra tapačios sąvokos ir jų skyrimas yra dirbtinis, nes asmens suvokimas ir siekis psichologiniu požiūriu gal ir gali būti neapibrėžti, bet baudžiamojoje teisėje tyčia neapibrėžta negali būti, kadangi ją apibrėžia baudžiamajame įstatyme numatyti nusikalstamų veikų sudėčių objektyvieji požymiai. Šios nuomonės šalininkai teigia, kad skirstymas į tiesioginę ir netiesioginę tyčią esti pakankamas ir siūlo atsisakyti tyčios skirstymo į apibrėžtą ir neapibrėžtą¹³¹.

Tokios pozicijos dėl kaltės turinio nustatymo siūloma laikytis ir kvalifikuojant nusikaltimus žmogaus gyvybei ir sveikatai, tačiau ne visais atvejais, nes tai priklauso nuo situacijos, veikos intensyvumo, įrankių, smūgių skaičiaus ir pan. Kai kurių mokslininkų nuomone, jei kaltininkas suduoda smūgius ranka ar koja į įvairias nukentėjusiojo kūno vietas, gali būti, jog jis gal ir negalėjo tiksliai numatyti padarinių sunkumo. Tačiau kitaip vertinama situacija, kai prieš žmogų panaudojamas peilis, dėl kurio kyla gyvybės atėmimo grėsmė, nes kaltininkas, net ir nenumatydamas galimų padarinių ir neigdamas norą atimti gyvybę, nukentėjusiojo gyvybės atėmimą numato kaip vieną iš alternatyvų. Tokiais atvejais susiduriama ne su apibrėžta tyčia, bet jos atmaina – alternatyvia tyčia, kuriai esant kaltininko suvokimas ir numatymas apima kelias vertybes, iš kurių viena mažiau ginama, o kita daugiau, todėl asmens veiką reikia kvalifikuoti ne pagal kilusius padarinius, o kaip pasikėsinimą į labiausiai saugomą vertybę, t. y. kaip pasikėsinimą nužudyti¹³². LAT senatas nutarime Nr. 46¹³³ išaiškindamas sunkaus sveikatos sutrikdymo atribojimą nuo pasikėsinimo nužudyti, nurodė, kad jei siekiama tiesiogine apibrėžta tyčia atimti gyvybę, tačiau padaromas tik sunkus sveikatos sutrikdymas, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti.

¹²⁸ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-765-935/2016.

¹²⁹ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. balandžio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-118-271/2016.

¹³⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 109

¹³¹ BIKELIS, S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir baudžiamoji teisinė reikšmė. *Jurisprudencija*. Nr. 11 (113), 2008, p. 28.

¹³² PIESLIAKAS, V. Kaltės turinio nustatymo problemos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Socialinių mokslų studijos*. Nr. 4 (4), 2009, p. 13.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004.

Vidinės paskatos, paskatinusios pavojingos nusikalstamos veikos padarymą, baudžiamosios teisės doktrinoje nurodomos kaip fakultatyvūs nusikalstamos veikos sudėties subjektyviosios pusės elementai – motyvas ir tikslas. Nusikaltimo padarymo *motyvas* – tai suvoktos vidinės paskatos, kurios nulemia asmens pasiryžimą padaryti nusikaltimą¹³⁴. Baudžiamosios teisės teorijoje motyvas suprantamas kaip „varikliukas“, vedantis asmenį link tikslo, veiksmų priežastis ar savęs pateisinimas. Motyvas gali pasireikšti įvairiai, tačiau dažniausiai motyvai yra savanaudiški ar chuliganiški. Nusikalstamos veikos padarymo *tikslas* – tai asmens siekiai, susiję su nusikalstamos veikos padarymu, priežastys, dėl ko jis nusprendė padaryti nusikalstamą veiką¹³⁵. Motyvas ir tikslas vienas kitą veikia, papildo, yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Pabrėžtina, jog tikslo buvimas įmanomas tik tiesioginės tyčios atvejais. Motyvas ir tikslas priskiriami prie sudėtingiau nustatomų nusikalstamos veikos sudėties požymių, kadangi retais atvejais yra kaltininko aiškiai išreiškiami ar pripažįstami. Kai motyvas ar tikslas yra numatyti kaip sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai (BK 135 str. 2 d. 8, 9, 10, 11, 12, 13 p.), tai juos būtina įrodyti, o kitais atvejais - kvalifikavimui reikšmės neturi, tačiau į juos atsižvelgiama individualizuojant bausmę, kaip to reikalauja atsakomybės individualizavimo principas.

IV. SUNKŲ SVEIKATOS SUTRIKDYMĄ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI

Lietuvos Respublikos baudžiamasis įstatymas numato gana išsamų sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančių požymių sąrašą. Neabejotina, kad šių požymių turinio suvokimas yra labai svarbus nusikalstamų veikų kvalifikavimo procese, nes tik tinkamai suprantant šiuos požymius galima pavojingesnio sveikatos sutrikdymo atvejus atriboti nuo pagrindinės BK 135 str. sudėties. Minėtos nusikalstamos veikos kvalifikuojančių požymių gausa įpareigoja juos susisteminti ir klasifikuoti. Vienu iš klasifikavimo pagrindų baudžiamosios teisės doktrinoje pripažįstaminusikalstamos veikos sudėties elementai, t. y. objektas, objektyvioji pusė, subjektas ir subjektyvioji pusė. Atsižvelgiant į tai, sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančius požymius galima klasifikuoti sekančiai: 1)požymiai, apibūdinantys sunkaus sveikatos sutrikdymo nukentėjusįjį (BK 135 str. 2 d. 1, 2, 3, 4 ir 5 p. p.); 2) požymiai, apibūdinantys sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviąją pusę (BK 135 str. 2 d. 6 ir 7 p. p.); 3) požymiai, apibūdinantys sunkaus sveikatos sutrikdymo subjektyviąją pusę (BK 135 str. 2 d. 8, 9, 10, 11, 12 ir 13 p. p.).

Atkreiptinas dėmesys, kad sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai tarpusavyje nekonkuruoja ir vienas vienas kito neapima Tai reiškia, kad esant kaltininko veikoje keliems požymiams (pvz.,sutrikdžius bejėgiškos būklės nukentėjusiojo sveikatą iš savanaudiškų

¹³⁴ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 214.

¹³⁵PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga.* Vilnius: Justitia, 2009, p. 438.

paskatų), subjektui bus inkriminuojami du jo veiką kvalifikuojantys požymiai, numatyti BK 135 str. 2 d. 2 p.ir 9 p. Šioje magistro darbo dalyje, atsižvelgiant į baudžiamosios teisės doktriną ir teismų praktiką¹³⁶, bus nagrinėjami visi sunkaus sveikatos sutrikdymo pavojingumą didinantys požymiai, kurie reikšmingi ne tik teisingam veikos kvalifikavimui, bet ir baudmės individualizavimui.

4.1. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys nukentėjusįjį

Mažametystė (BK 135 str. 2 d. 1 p.). Lietuvos Respublikos baudžiamasis įstatymas tiesiogiai mažametystės sąvokos neapibrėžia. Ši sąvoka nepateikiama ir Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių Konvencijoje¹³⁷ bei Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme¹³⁸. Minėtuose teisės aktuose numatyta tik vaiko sąvoka, nurodant, kad tai yra žmogus, neturintis 18 metų. Manytina, kad tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose šalia vaiko sąvokos reikėtų numatyti ir žmogaus amžiaus ribą, iki kurios jis laikomas mažamečiu asmeniu.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje mažamečiu pripažįstamas vaikas, nesulaukęs 14 metų amžiaus. Mažametystės, kaip sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančio požymio, įtvirtinimas Baudžiamajame kodekse paremtas tuo, kad 14 metų neturintis žmogus dėl savo fizinių ir psichinių savybių, socialinės nebrandos negali apsiginti nuo nusikalstamų kėsinių. Pavyzdžiui, G. P. buvo pripažintas kaltu pagal BK 135 str. 2 d. 1 p. už tai, kad sėdinčiam ant lovos mažamečiui S. P. tyčia iešmu tris kartus įdūrė į dešiniąją petį, taip sukeldamas fizinį skausmą, ir vieną kartą dūrė nukentėjusiajam į kairę akį, dėl ko S. P. neteko regėjimo kairiąja akimi bei didelės dalies bendro darbingumo. Tokiais savo neteisėtais veiksmais G. P. sunkiai sutrikdė mažamečio sveikatą¹³⁹.

Kai kurių baudžiamosios teisės atstovų nuomone¹⁴⁰, nukentėjusiojo mažametystė yra formalus požymis, didinantis sunkaus sveikatos sutrikdymo pavojingumą, tačiau šis požymis dar nelemia, kad bet kuriuo atveju kaltininkas bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal šį požymį, nes visada būtina nustatyti, jog kaltininkas žinojo ar pagal visas veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis yra mažametis. Galimi atvejai, kad kaltininkas pagal esamas aplinkybes nesuvokė ir negalėjo suvokti, jog nukentėjusysis yra mažametis, nes jis

¹³⁶ Magistro darbe analizuojamos ne tik konkrečios baudžiamosios bylos, tačiau ir 2004 m. birželio 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ nuostatos, kadangi tiek nužudymo, tiek ir sunkaus bei nesunkaus sveikatos sutrikdymo normose numatyti tokie patys kvalifikuojantys požymiai.

¹³⁷ Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807.

¹³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-223/2010

¹⁴⁰ ALIUKONIENĖ, R. Mažametystė kaip kvalifikuojamasis nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo požymis. *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: „Standartų spaustuvė“, 2015, p. 77

atrodo daug vyresnis, stipresnis ir pan. Tokiais atvejais kaltininkui nebus inkriminuojamas aptariamas kvalifikuojamasis požymis, nes nėra kaltininko subjektyvaus žinojimo ir suvokimo apie nukentėjusiojo mažametystę. Analizuojant teimų praktiką, pastebėta, kad dažniausiai skiriami du kriterijai, kuriais remiantis teismas konstatuoja, jog kaltininkas žinojo apie nukentėjusiojo mažametystę:

- 1) Kaltininko turimos žinios apie nukentėjusįjį, kurios leidžia konstatuoti, jog nukentėjusiojo amžių kaltininkas neabejotinai žinojo (pvz., nukentėjusysis yra kaltininko vaikas ar giminaitis);
- 2) Nukentėjusiojo išvaizda, elgesys ir kiti duomenys, atspindintys jo amžių bei žinomi kaltininkui (pvz., kurios klasės mokinys) ¹⁴¹.

Pažymėtina, kad kai kurių užsienio šalių baudžiamieji įstatymai nelaiko nukentėjusiojo mažametystės sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojančiu požymiu (pvz., Vokietijos, Švedijos, Rusijos, Latvijos, Ukrainos ir kt.), tačiau kitų valstybių įstatymuose toks požymis

Kita vertus, gali pasitaikyti ir tokių atvejų, jog kaltininkas nori pasikėsinti į mažametį, tačiau suklysta dėl jo amžiaus ir sutrikdo vyresnio negu 14 metų amžiaus nukentėjusiojo sveikatą. Esant tokiai situacijai, pagal Lietuvos teismų praktiką, kaltininkui turėtų būti inkriminuojama pasikėsینimo padaryti kvalifikuotą sunkų sveikatos sutrikdymą ir baigto sunkus sveikatos sutrikdymo sutaptis.

Atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamosios teisės teorijoje¹⁴² sutinkama nuomonių, jog mažamečių atžvilgiu padarytos nusikalstamos veikos dažnai laikomos padarytomis prieš bejėgiškos būklės asmenį. Tokia nuostata atsispindi ir teismų praktikoje, pavyzdžiui,

LAT senatas 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ pažymėjo, kad „lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle“¹⁴³.

Bejėgiška žmogaus būklė (BK 135 str. 2 d. 2 p.) Nekyla abejonių, jog sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymas bejėgiškos būklės žmogui yra pripažįstamas kvalifikuotu dėl to, kad rodo kaltininko ypatingą žiaurumą, cinizmą bei sukrečiantį nežmogiškumą nukentėjusiojo atžvilgiu¹⁴⁴. Bejėgiška žmogaus būklė - tai toks sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantis požymis, kuris inkriminuojamas kaltininkui tais atvejais, kai jis sužaloja ar susargdina tokį nukentėjusįjį, kuris dėl savo fizinių ar psichinių savybių negali suprasti kaltininko veikos pobūdžio ir negali gintis ar veiksmingai pasipriešinti kaltininkui. Tokią nukentėjusiojo būseną gali nulemti jo liga,

¹⁴¹ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą. Monografija*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 138.

¹⁴² DRAKŠIENĖ, A. Vaiko teisių konvencijos nuostatų gyvendinimas nacionalinėje baudžiamosioje teisėje. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p.67.

¹⁴³ LAT senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 22.

¹⁴⁴ ДОРОНИНА, Е. Б., *Беспомощное состояние потерпевшего в структуре состава убийства: теория, закон, практика*. Екатеринбург: Издательство Уральского государственного университета, 2004, p. 19.

nejgalumas, senatvė, apalpinimas, sąmonės praradimas, miegojimas, stiprus apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir pan. Pavyzdžiui, LAT teisėjų kolegija kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje A. K., T. P. ir R. V. buvo nuteisti pagal BK 135 str. 2 d. 2 p. už tai, kad būdami Šiaulių apskrities psichiatrijos ligoninės 4 palatoje, veikdami grupe, sudavė rankomis ne mažiau kaip 4, bet ne daugiau kaip 15 smūgių į pilvo sritį bejėgiškos būklės prie lovos specialiais diržais pririštam R. Š., ir taip bendrais veiksmais padarė nukentėjusiajam daugybinius dešinės kepenų skilties plyšimus, kepenų raiščių plyšimą, blužnies sezoninio dangalo nuplėšimą, tulžies pūslės nuplėšimą, kas komplikavosi vidiniu nukraujavimu į pilvaplėvės ertmę, t. y. sunkiai sužalojo bejėgiškos būklės nukentėjusį R. Š.¹⁴⁵.

2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46 LAT senatas nepateikia baigtinio sąrašo aplinkybių, galinčių lemti tokią nukentėjusiojo būseną, nes kiekvienu atskiru atveju teismas vadovaujasi konkrečiais nukentėjusiojo fiziniais ir psichinę būklę apibūdinančiais požymiais. Taigi, sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuojamas pagal BK 135 str. 2 d. 2 p., jeigu yra šios sąlygos:

- 1) Sužalojamas ar susargdinamas nukentėjusysis, negalintis dėl savo fizinių ar psichinių savybių suprasti kaltininko veikos pobūdžio, nesugebantis gintis ar kitaip vengti pavojaus arba aktyviai pasipriešinti kaltininkui;
- 2) kaltininkas suvokia tokią nukentėjusiojo bejėgišką būklę ir ja pasinaudodamas sunkiai sutrikdo jo sveikatą¹⁴⁶.

Akivaizdu, kad bejėgiškumo būklė turi būti siejama su ypatingomis nukentėjusiojo fizinėmis ar psichinėmis savybėmis, kurios sumažintų jo galimybę efektyviai priešintis kaltininko smurtavimui. Tačiau šio darbo autorė palaiko nuomonę, kad vien tik aplinkybė, jog nukentėjusysis yra senyvo amžiaus, serga kokia nors liga ar jam atimta laisvė, savaime dar nėra pagrindas pripažinti, kad toks asmuo buvo bejėgiškos būklės, nes jis turi būti tokios būklės dėl objektyvių priežasčių¹⁴⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad atsižvelgiant į visuotinai pripažintas nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisykles, kaltininko tyčia turi apimti ne tik pagrindinius, bet ir kvalifikuojančius požymius¹⁴⁸, todėl kvalifikuojant veiką pagal BK 135 str. 2 d. 2 p., ypač svarbus subjektyvusis kriterijus, kuris reiškia, kad kaltininkas turi suvokti, jog nukentėjusysis yra bejėgiškoje būklėje ir tuo pasinaudodamas sunkiai sutrikdo jo sveikatą.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-122/2013

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.

¹⁴⁷ ALIUKONIENĖ, R. Bejėgiška žmogaus būklė kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: „Standartų Spaustuvė“, p.105.

¹⁴⁸ ABRAMAVIČIUS, A., ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, Nr. 66 (1), p. 14.

Analizuojant teismų praktiką, pastebėta, kad nėra vieningos pozicijos dėl tam tikrų aplinkybių pripažinimo nulemiančiomis asmens bejėgiškumą (pvz., nukentėjusiojo miegojimas, apsvaigimas nuo alkoholio, mažametystė ir kt.). Ypač nevienareišmiški teismų sprendimai bylose dėl mažamečio sunkaus sveikatos sutrikdymo, kuris galiojančiame BK netapatinamas su bejėgiškos būklės žmogaus sunkiu sveikatos sutrikdymu. Pavyzdžiui, 2013 m. vasario 20 d. E. E. buvo nuteista pagal BK 135 str. 2 d. 1, 2, 3 punktus už tai, kad savo bute, tyčia suspausdama ir laikydama už dešinės rankos savo mažametį, bejėgiškos būklės dėl kūdikystės sūnų U. Ž. gim. (duomenys neskelbtini), trenkė pastarąjį į sieną, padarydama abipusį pakaušio sumušimą, galvos smegenų sumušimą, dešinio žastikaulio lūžį, bendrą kūno sukrėtimą, ko pasekoje išsivystė ūmus kvėpavimo nepakankamumas, sukėlęs nukentėjusiajam sunkų sveikatos sutrikdymą¹⁴⁹. Kitoje baudžiamojoje byloje M. V. buvo pateiktas kaltinimas pagal BK 135 str. 2 d. 3 p. už tai, kad paėmusi ant rankų iš lovytės verkiančią savo 7 mėnesių amžiaus dukrą, iš pykčio, tyčia kelis kartus sukratė savo kūdikio kūną ir galvą, dėl ko nukentėjusiosios galvos smegenims staigiai keičiant padėtį kaukolės viduje, išsiliejo kraujas po kietuoju galvos smegenų dangalu, t. y. buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Šioje byloje 2016 m. balandžio 14 d. nuosprendžiu teismas nukentėjusiosios mažametystę kaip bejėgiškos būklės požymį iš kaltinimo eliminavo, motyvuodamas būtent tuo, kad „... pagal teisės doktriną mažametystė negali būti siejama su bejėgiška būkle...“¹⁵⁰. Tokia teismo motyvacija, šio darbo autorės nuomone, kelia abejones, nes atsižvelgiant į nukentėjusiojo mažametystę, kuri gali daryti įtaką jo gebėjimui suvokti kaltininko veiksmus ir aktyviai jiems pasipriešinti ar išvengti, mažametis asmuo gali būti pripažintas bejėgiškos būklės nukentėjusiuoju.

Verta pastebėti, kad bejėgiška asmens būklė kaip ir mažametystė, vienose užsienio valstybėse nepripažįstama sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančiu požymiu (pvz., Lenkijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Ukrainoje ir kt.), kitose - kartu su mažametyste ar atskirai, pripažįstama požymiu, kvalifikuojančiu sunkų sveikatos sutrikdymą (pvz., Prancūzija, Rusija ir kt.), dar kitose valstybėse bejėgiška būklė aprašoma gana detalai, pavyzdžiui, Prancūzijos BK 222-10 str. 2 d. nurodyta, kad bejėgiškos būklės žmogaus sunkus sveikatos sutrikdymas pripažįstamas tada, kai jis padarytas „prieš asmenį dėl jo tam tikro pažeidžiamumo, susiformavusio dėl amžiaus, ligos ar negalios, dėl psichinio ar fizinio trūkumo, nėštumo, jei šie požymiai akivaizdūs ar žinomi kaltininkui“.

Artimas giminaitis ar šeimos narys (135 str. 2 d. 3 p.) Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusio BK 135 straipsnyje buvo nustyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė už savo motinos, tėvo ar vaiko sunkų sveikatos sutrikdymą. Teismų praktikoje, vadovaujantis jau minėtu LAT senato

¹⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 57 – 256/2013.

¹⁵⁰ Vilniaus apygardos teismo 2016 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-211-468/2016.

nutarimu Nr. 46, veika pagal BK 135 str. 2 d. 3 p. buvo kvalifikuojama tik tada, kai kaltininkas sunkiai sutrikdo sveikatą savo motinai, tėvui ar vaikui, kurie tokie yra kaltininkui pagal kilmę, ir ši aplinkybė jam yra žinoma. Aptariamasis požymis kaltininko veikoje būdavo inkriminuojamas taip pat ir tais atvejais, kai kaltininkas sunkiai sužaloja ar susargdina kitų asmenų įvaikintą nukentėjusį, žinodamas, kad jis yra jo vaikas pagal kilmę¹⁵¹. Taigi LAT senatas, aiškindamas analizuojamo kvalifikuojančio pažymio turinį, suteikė išimtinį prioritetą kraujo ryšiui, nes nei įtėviai, nei įvaikiai negalėjo būti pripažinti nukentėjusiais. Toks šio kvalifikuojančio pažymio turinio aiškinimas nebuvo teisingas dėl kelių priežasčių:

1) jis prieštarauja įvaikinimo santykių reglamentavimui, nes Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.227 str. 1 d. nurodyta, jog įvaikinimu panaikinamos tėvų ir vaikų, o sukuriamos įtėvių ir įvaikių asmeninės ir turtinės teisės. Minėto straipsnio 2 dalyje pažymima, jog įtėviai laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą nuo teismo sprendimo įvaikinti įsiteisėjimo dienos;

2) akcentuojant kraujo ryšį nepelnytai pamiršamas ne mažiau svarbus vaikų ir tėvų moralinis - socialinis ryšys. Socialiniai tėvų ir vaikų santykiai egzistuoja bendro jų gyvenimo pagrindu, kuris išugdo ir vaikų prisirišimą bei tam tikra prasme priklausomybę nuo tėvų, nesvarbu, ar jie biologiniai tėvai, ar ne. Tuo tarpu kraujo ryšys, nors ir pripažintinas svarbia vaiko tapatybės dalimi, nebūtinai yra tėvų ir vaikų ryšio egzistavimo pagrindas, ypač jei vaikas buvo anksti įvaikintas ar net niekada negyveno su savo biologiniais tėvais¹⁵².

Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjamo pažymio turinio aiškinimas neatitiko įvaikinimo teisinių santykių reglamentavimui civilinėje teisėje, 2008 metais¹⁵³ įstatymų leidėjas pakeitė šį kvalifikuojamąjį požymį praplėsdamas nukentėjusiųjų sąrašą, t. y. sunkus sveikatos sutrikdymas pripažintamas kvalifikuotu, jei jis padaromas savo artimam giminaičiui ar šeimos nariui. Pagal BK 248 str. 1 ir 2 d. artimieji giminaičiai yra tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai, o nusikaltimą padariusio asmens šeimos nariais laikomi kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai. Kita vertus, baudžiamosios teisės teorijoje nurodoma, jog tai, kad partnerystė nebuvo įregistruota, netrukdo pripažinti asmenį įtariamojo ar kaltinamojo, su kuriuo tas asmuo bendrai gyveno, šeimos nariu¹⁵⁴. Pavyzdžiui, J. D. buvo nuteistas pagal BK 135 str. 2 d. 3 p. už tai, kad asmeninio konflikto su savo sugyventine J. R. metu, tyčia sudavė pastarajai peiliu du kartus į krūtinę ir pilvą, padarydamas durtinį krūtinės

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.

¹⁵² MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą. Monografija*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 151.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymas// *Valstybės žinios*, Nr. 73-2796, 2008

¹⁵⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2010.

ląstos ir pilvo sužalojimą, širdies dešiniojo skilvelio sužalojimą su širdies tamponada bei hipovoleminiu šoku, ir tokiu būdu sunkiai sutrikdė šeimos nario – sugyventinės J. R. sveikatą¹⁵⁵.

Autorės nuomone, būtina atkreipti dėmesį, kad Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui buvo pateikti du teismų prašymai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti ar BK 135 str. 2 d. 3 p. neprieštarauja LR Konstitucijos preambuleje įtvirtintam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 29 str. 1 d. įtvirtintam visų asmenų lygybės prieš įstatymą principui. Abejonės dėl dabar galiojančios Lietuvos Respublikos BK 135 str. 2 d. 3 p. redakcijos atitikimo konstituciniam visų asmenų lygybės principui kilo dėl įstatymo leidėjo pozicijos, lemiančios kvalifikuotą sveikatos sutrikdymą, vadovaujantis ne kaltininko veikos išskirtiniu pavojingumu ar kitomis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėmis, o giminystės, grindžiamos kraujo ryšio ar įvaikinimo, faktu. Pareiškėjai teigė, kad toks teisinis reguliavimas, kai taikant baudžiamuosius įstatymus, sunkus sveikatos sutrikdymas pripažįstamas kvalifikuotu dėl giminystės ryšių ar įvaikinimo fakto, nukentėjusiojo asmens sveikata įgauna išskirtinį vertinimą. Anot pareiškėjų, toks teisinis reguliavimas, koks yra dabar BK 135 str. 2 d. 3 p., leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad tokie patys teisiniai faktai – sunkus sveikatos sutrikdymas – kai nėra jokių kitų nusikalstamą veiką kvalifikuojančių aplinkybių, o tik giminystės ryšys ar įvaikinimo faktas tarp kaltininko ir nukentėjusiojo, vertinami skirtingai. Toks skirtingas tokių pačių teisių faktų vertinimas yra pačioje abejonės keliančioje normoje, t. y. Lietuvos Respublikos 2008 m. birželio 12 d. įstatymo Nr. X-1597 BK 129 str. 2 d. 3 p. ir 135 str. 2 d. 3 p. redakcija kelia abejonių jos pagrįstumo aspektu, nes teismui nėra pakankamai aišku, dėl kurio nusikalstamos veikos elemento ši veika buvo pripažinta žymiai pavojingesnė nei pagrindinėje nusikaltimo sudėtyje¹⁵⁶.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs aptariamą klausimą, išaiškino, kad LR BK 129 str. 2 d. 3 p. ir 135 str. 2 d. 3 p. (2008 m. birželio 12 d. įstatymo redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, kadangi asmenų, nužudžiusių savo artimą giminaitį ar šeimos narį arba sunkiai sutrikdžiusių tokių nukentėjusiųjų sveikatą, padėtis nėra tokia pati kaip asmenų, kurių su nukentėjusiuoju nesieja šeimos ar artimos giminystės ryšiai, nes padarant nusikalstamą veiką minėtų asmenų atžvilgiu, kėsiniamasi ne vien tik į tokias konstitucines vertybes kaip žmogaus gyvybę, sveikata, jo neliečiamumas, bet ir į tokias konstitucines vertybes kaip artimos giminystės santykiai, šeima, motinystė, tėvystė, vaikystė¹⁵⁷.

¹⁵⁵ Vilniaus apygardos teismo 2015 m. sausio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 151 – 256/2015

¹⁵⁶ Vilniaus apygardos teismo prašymas Nr. 1B-47/2009 [Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto \(2008 m. birželio 12 d. redakcija\) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teininės valstybės principui](http://www.lrkt.lt/Prasymai/47_2009.htm) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-28]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/Prasymai/47_2009.htm>.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas „Dėl LR Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. įstatymo redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. įstatymo redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 64.

Atkreiptinas dėmesys, kad tais atvejais, kai sunkus sveikatos sutrikdymas yra padaromas vaikui, kuris nėra sulaukęs 14 m., kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 1p. ir 3 p. o esant bejėgiškai nukentėjusiojo būklei – dar ir pagal 2 p.

Pažymėtina, kad kai kurių užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose (pvz., Švedijoje, Lenkijoje, Ukrainoje ir kt.) analizuojamas sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis nėra numatytas, tačiau pavyzdžiui, Prancūzijoje sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuoja veika, padaryta prieš biologinių tėvus ar įtėvių atžvilgiu (222 str. 3 d. 3 p.), taip pat savo sutuoktinio ar partnerio atžvilgiu (222 str. 3 d. 6 p.). Žymiai griežtesnė bausmė yra numatyta ir tais atvejais, kai sunkų sveikatos sutrikdymą nepilnamečiui padaro biologiniai tėvai, įtėviai ar kiti asmenys, turintys įstatyminius įgaliojimus nepilnamečio vaiko atžvilgiu.

Nėščios moters sunkus sveikatos sutrikdymas (BK 135 str. 2 d. 4 p.). Šiuo požymiu apibūdinama nukentėjusioji, esanti atitinkamoje būklėje, t.y. nėščia moteris. Sužalojant arba susargdinant nėščią moterį, kėsিনamasi ne tik į nėščios moters sveikatą, bet gali būti padaryta žala ir vaisiui, esančiam moters organizme. Tačiau autorė pritaria nuomonei, kad negalima teigti, jog kėsინamasi į dviejų asmenų sveikatą ar gyvybes, kadangi pagal medicinos mokslo duomenis, kol kūdikis negimė, t.y. visiškai neišsilaisvino iš motinos iščių, jis yra vaisius. Vaisius, kaip anatomiškai savarankiška gyvybė, neegzistuoja¹⁵⁸.

LAT senato nutarime Nr. 46¹⁵⁹ nurodoma, kad pagal šį požymį, sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuojamas tuo atveju, kai kaltininkas žinojo arba pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusioji yra nėščia.

Suprantama, kad pirmaisiais nėštumo mėnesiais tokia moters padėtis objektyviai yra nepastebima, todėl sužalojus ar susargdinus tokią moterį, kaltininko veika bus kvalifikuojama kaip sunkus sveikatos sutrikdymas pagal BK 135 str. 1 d., nebent surenkama neginčytinų įrodymų, kad kaltininkas žinojo nėštumo faktą (pvz., buvo nėščios moters gydantis gydytojas, sutuoktinis, artimas giminaitis ar kt.). Tačiau gali būti situacijų, kai net paskutiniais nėštumo mėnesiais moteris objektyviai (išoriškai) neatrodo esanti nėščia, todėl kaltininkas pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes negalėjo suvokti, kad kėsინasi į nėščios moters sveikatą. Taigi, autorės nuomone, kvalifikuojant veiką pagal BK 135 str. 2 d. 4 p., svarbiausia yra nustatyti, ar kaltininkas žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti apie nukentėjusiosios nėštumo faktą, nes to nenustačius, nebus būtinojo veikos sudėties subjektyviosios pusės požymio – kaltės. Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismas¹⁶⁰ nuteisė V. G. už tai, kad jis tarpusavio konflikto metu tyčia vieną kartą peiliu dūrė savo sutuoktinei D. M. į krūtinę, žinodamas, kad ji nėščia, ir taip padarė nukentėjusiajai kiaurinę kairės krūtinės ląstos pusės

¹⁵⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILNIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija* Nr. 18 (3), 2011, p. 1129.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.

¹⁶⁰ Šiaulių apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-282/2009.

durtinę-pjautinę žaizdą, oro ir skysčio susikaupimą kairėje pleuros ertmėje, t. y. sunkų sveikatos sutrikdymą. Teismas nuosprendyje pažymėjo, kad kaltinamasis V. G. ir nukentėjusioji D. M. gyveno faktinėje santuokoje, įvykio metu D. M. buvo nėščia ir ši aplinkybė kaltinamajam buvo žinoma. Minėtų aplinkybių neneigė ir kaltinamasis V. G., todėl teismas pripažino jį kaltu pagal BK 135 str. 2 d. 3p., 4 p.

Atkreiptinas dėmesys, kad LAT minėtame nutarime pažymėjo, kad veikos kvalifikavimui reikšmės neturi nėštumo laikas ir sužalojimo ar susargdinimo motyvai, nes net tais atvejais, kai kaltininkas mano, jog daro sunkų sveikatos sutrikdymą nėščiai moteriai, tačiau ji nėra nėščia, tai jo veika bus kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti sunkų sveikatos sutrikdymą nėščiai moteriai. Pažymėtina, kad veika kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 4 p. neatsižvelgiant į tai, ar nukentėjusioji - nėščia moteris - dėl neteisėtų kaltininko veiksmų prarado būsimą kūdikį ar išsaugojo nėstumą.

Analizuojant kitų šalių baudžiamuosius įstatymus pastebėta, kad Lenkijoje toks kvalifikuojantis požymis nėra įtvirtintas, o Ukrainoje įvardijamas tik nėštumo netekimas, neminint sunkaus sveikatos sutrikdymo nėščiai moteriai. Kita vertus, Prancūzijos BK, kaip ir LR BK, pripažįsta moterį labiau pažeidžiamu asmeniu dėl esamos jos būklės, kuri traktuojama kaip aplinkybė, daranti nusikalstamą veiką pavojingesne (222 str. 3 d. 2 p.).

Atkreiptinas dėmesys, kad daugelio valstybių, pavyzdžiui, Lenkijoje, Vokietijos, Švedijos, Rusijos, Latvijos ir kt. baudžiamdžiamuosiuose įstatymuose nėra numatytas moters nėštumas kaip sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantis požymis. Tačiau kai kuriose valstybėse nusikastama veika prieš nėščią moterį laikoma pavojingesne, pavyzdžiui, jau buvo minėta, kad Prancūzijos BK nėstumą pripažįsta veiksmu, lemiančiu bejėgišką nukentėjusiosios būklę.

Du ar daugiau žmonių (BK 135 str. 2 d. p.). Tai požymis, sunkinantis baudžiamąją atsakomybę, nes kaltininko veika , kuria kėsiniama į dviejų ar daugiau, visada yra žymiai pavojingesnė ir sukelia sunkesnius padarinius. Pavyzdžiui, M. N., E. D. ir K. S. nuteisti pagal BK 135 str. 2d. 5p., 8 p. už tai, kad naktį, Kaune esančiame naktiniame bare kilus tarp jų bei nukentėjusiųjų M. P. ir S. K. žodiniam konfliktui, dėl chuliganiškų paskatų susitarė užpulti nukentėjusiuosius. Tuo tikslu turėdami nemažiau kaip du peilius ir veikdami bendrininkų grupėje palaukė prie baro esančioje automobilių stovėjimo aikštelėje ateinančių iš baro nukentėjusiųjų M. P. ir S. K. ir nepaisydami greta buvusių žmonių bei saugos tarnybos darbuotojų, išprovokavo konfliktą - metė nukentėjusiųjų automobilio link stiklinį alaus butelį, užgauliojo ir tyčiojosi iš nukentėjusiųjų, bandė pro automobilio pravertą langą suduoti smugį kumščiu S. K. į veidą. Nukentėjusiesiems išlipus iš automobilio, trikdydami viešąją tvarką ir rimtį, užpuolė nukentėjusiuosius: E. D. užpuolė S. K. ir sudavė jam nemažiau 6 smūgių peiliu – 2 į pilvą, 1 į dešinę krūtinės pusę, 3 į nugarą, padarydamas pastarajam sunkų sveikatos sutrikdymą. Tuo pat metu K. S. ir M. N. užpuolė M. P. –

M. N. sudavė nukentėjusiajam nemažiau kaip 3 smūgius peiliu, o E. D. sudavė nemažiau kaip 1 smūgį peiliu ir taip sunkiai sutrikdė M. P. sveikatą¹⁶¹.

Taigi, kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal BK 135 str. 2 d. 5 p., ypač svarbus laiko kriterijus, t. y. ar tuo pačiu, ar skirtingu laiku buvo padaryta veika dviejų ar daugiau nukentėjusiųjų atžvilgiu. Ne mažiau svarbu nustatyti ir koks buvo kaltininko nusikalstamas sumanymas. Pažymėtina, kad tais atvejais, kai kaltininkas, veikdamas tiesiogine tyčia, padaro veiką skirtingu laiku nukentėjusiųjų atžvilgiu, t. y. vienu metu sunkiai sutrikdo sveikatą vienam žmogui, o skirtingu metu – kitam, turi būti nustatytas bendras nusikalstamas sumanymas sutrikdyti dviejų ar daugiau žmonių sveikatą. Tačiau tais atvejais, kai kaltininkas padaro analizuojamą nusikaltimą dviems ar daugiau žmonių vienu metu, bendras nusikalstamas sumanymas nėra būtinas. Be to, tokiu atveju kaltininkas gali veikti tiek tiesiogine tyčia visų nukentėjusiųjų atžvilgiu, tiek tiesiogine tyčia vieno žmogaus sunkaus sveikatos sutrikdymo atžvilgiu ir netiesiogine tyčia – kito. Pavyzdžiui, 6 kaltinamieji buvo nuteisti pagal BK 135 str. 2 d. 5 p. ir 8 p. bei 284 str. 1 d. už tai, kad siekdami atkeršyti nukentėjusiajam M. J. ir su juo buvusiems asmenims, pasiėmę peilius ir dujų balionėlius, įsiveržė į barą ir ten buvusių asmenų akivaizdoje pripurškė 8 nukentėjusiesiems dujų į akis, sudavė jiems nenustatytą smugių skaičių rankomis ir kojomis sukeldami jiems fizinį skausmą bei smūgiuodami peiliais sužalojo nukentėjusiuosius M. M. - padarė 2 durtinės – pjautinės žaizdas, o nukentėjusiajam D. L. taip pat 2 durtinės žaizdas, tokiais savo veiksmais sunkiai sutrikdydami pastarųjų sveikatą¹⁶².

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal LAT senato išaiškinimą, kad jei kaltininkas kėsinosi į dviejų žmonių sveikatą, bet sunkiai sutrikdė sveikatą tik vienam, jo veika kvalifikuojama kaip sunkus sveikatos sutrikdymas –BK 135 str. 1 d. bei pasikėsinimas padaryti analizuojamą kvalifikuotą sunkų sveikatos sutrikdymą – BK 22 str. 135 str. 2 d. 5 p. Esant kaltininko sumanymui sunkiai sutrikdyti dviejų ar daugiau žmonių sveikatą, bet nei vienam nukentėjusiajam nesukėlus tokių padarinių, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas sunkiai sutrikdyti sveikatą pagal analizuojamą punktą.

Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė už sunkų sveikatos sutrikdymą dviems ar daugiau žmonių yra įtvirtinta daugelio užsienio valstybių (pvz., Latvijos, Rusijos ir kt.) baudžiamuosiuose įstatymuose, tačiau kitose valstybėse (pvz., Prancūzijoje, Lenkijoje) toks požymis nenumatytas.

4.2. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys objektyviają nusikaltimo sudėties pusę

¹⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-165-518/2015.

¹⁶² Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-82-148/2015.

Kankinant ar kitaip itin žiauriai (BK 135 str. 2 d. 6 p.). Tai sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojanti aplinkybė, apibūdinanti šio nusikaltimo padarymo būdą ir didinanti jo pavojingumą. Tuo pačiu toks sunkaus sveikatos sutrikdymo būdas apibūdina ir patį kaltininką, kuris pasižymi ypatingai neigiamais bruožais, t. y. cinizmu ir žiaurumu. Baudžiamosios teisės teorijoje esama nuomonių¹⁶³, kad šį kvalifikuojamąjį požymį paprasčiausiai ir priimtinausiai būtų galima apibrėžti kaip tyčinį veikimą arba neveikimą, kuriuo nukentėjusiajam ar jo artimiesiems sukeliama papildoma, ypač didelės fizinės ir (ar) dvasinės kančios. Būtina pažymėti, kad nei senajame, nei dabartiniame BK sąvokos „kankinant“ ir „itin žiauriai“ neapibrėžtos, todėl aiškinant jų turinį, remiamasi baudžiamosios teisės doktrina ir teismų praktika. LAT senatas nutarime išaiškino, kad sunkus sveikatos sutrikdymas pripažįstamas padarytu *kankinant* yra tada, kai nukentėjusiajam sukeliama ilgai trunkančios fizinės, dvasinės kančios tiesioginiu poveikiu į jo kūną arba sudarant sąlygas kilti tokioms kančioms (dėl alkio, skausmo, troškulio, šalčio ir pan.). Pavyzdžiui, G. P. nuteistas pagal BK 135 straipsnio 2 dalies 6 ir 8 punktus už tai, kad veikdamas bendrininkų grupę su V. N. ir D. K., apleistoje lauko teniso aikštelėje, matydamis vienas kito veiksmus ir jiems pritardami, be dingsties – norėdami pasityčioti ir pagąsdinti R. R., t. y. dėl chuliganiškų paskatų, G. P. apvertė R. R. aukštiekninką, tuo tarpu V. N. apliejo R. R. degiuoju skysčiu – benzinu, o D. K. žiebtuvėliu padegė R. R. rūbus. Užsidegus nukentėjusiojo rūbams, apdegė jo veidas, kaklas ir krūtinė, tai sukėlė nukentėjusiajam didelį fizinį skausmą ir kančias. Dėl veido, kaklo, krūtinės, abiejų rankų IIA-IIB-III nudegimų, apimančių 30 proc. kūno paviršiaus; dėl kompensuoto hipovoleminio šoko ir nepataisomai subjauroto kūno R. R. padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas¹⁶⁴.

Pagal minėtą LAT senato nutarimą sunkus sveikatos sutrikdymas *kitaip itin žiauriai* bus inkriminuojamas kaltininkui tada, kai sveikata sunkiai sutrikdoma itin skausmingu būdu (nuodijant skausmingai veikiančiais vaistais, deginant, išmetant iš didelio aukščio ir pan.) arba padarant daugybinius kūno sužalojimus. Teismų praktikoje veikia pripažįstama padaryta itin žiauriai, kai suardomas žmogaus kūno anatomicinis vientisumas (pvz., nukertama koja ir pan.), kai veikos darymo metu tyčiojama iš nukentėjusiojo (pvz., verčiamas pats save žaloti, kasti sau kapavietę ir pan.), kai jis žalojamas artimųjų akivaizdoje, kuriais gali būti bet koks artimas žmogus (šeimos narys, giminaitis, draugas, kaimynas ir kt.), su kuriuo nukentėjusįjį sieja glaudus ryšys ir tai lemia šio asmens išgyvenimus ir dvasines kančias, matant žalojamą artimą žmogų. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad nurodytu atveju dvasinės kančios gali būti sukeliama ne vien tik artimiesiems, bet ir pačiam nukentėjusiajam, kurio sveikata žalojama artimųjų akivaizdoje. Pažymėtina, kad artimieji taip pat turi suprasti nukentėjusiojo atžvilgiu

¹⁶³ ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*. 2005, Nr. 54, p. 21.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-111-696/2015.

daromos veikos esmę, t. y. būti psichiškai sveiki ir sulaukę amžiaus, leidžiančio suprasti daromos veikos pavojingumą. Tas pats pasakytina ir apie kaltininką, kuris turi suprasti ir žinoti, kad žaloja nukentėjusiojo sveikatą jam artimų žmonių akivaizdoje ir tai jiems sukelia dideles dvasines kančias.

Teismų praktikoje būna atvejų, kai nuo vieno smūgio nukentėjusysis praranda sąmonę ir tai supratęs kaltininkas suduoda jam dar keliasdešimt smūgių. Esant tokiai situacijai, kaltininko veika, kaip padaryta kankinant ar kitaip itin žiauriai, nekvalifikuojama, nes nukentėjusysis objektyviai nejautė skausmo ir nepatyrė kančių. Tas pats pasakytina ir apie atvejus, kai nusikalstamo kėsینimosi metu nukentėjusysis yra stipriai apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių medžiagų ir yra žymiai mažiau jautrus skausmui, todėl gali nejausti ypatingų kančių. Tokiu atveju kaltininkas irgi turi suprasti, kad savo veika nesukelia papildomų kančių nukentėjusiajam dėl jo apsvaigimo ar kitokios būsenos.

Autorės nuomone, būtina paminėti, kad veika kvalifikuojama pagal analizuojamą punktą tik tada, kai nustatoma, jog pats kaltininkas veikos darymo metu suvokė jos kankinantį ar itin žiaurų pobūdį.

Atkreiptinas dėmesys, kad daugelio užsienio valstybių (pvz., Latvijoje, Ukrainoje, Rusijoje ir kt.) baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtintas kankinimas ar kitoks žiaurus elgesys kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis, tačiau yra valstybių (pvz., Vokietija, Prancūzija ir kt.), kurių įstatymuose šis požymis nenumatytas.

Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas (BK 135 str. 2 d. 7 p.). Sunkus sveikatos sutrikdymas kvalifikuojamas pagal šį požymį tais atvejais, kai kaltininkas, siekdamas sunkiai sužaloti ar susargdinti nukentėjusįjį, panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo sunkiai sutrikdyti sveikatą žmogaus, bet ir dar bent vieno kito žmogaus gyvybei ir tokia grėsmė turi būti reali.

Baudžiamasis kodeksas šio požymio sąvokos neatskleidžia, todėl aiškinant jo turinį remiamasi LAT senato nutarimu, kuriame teigiama, jog paprastai pavojus kitų žmonių gyvybei kyla, kai sveikata sunkiai sutrikdoma sprogdinant, padegant, šaudant, jei šalia nukentėjusiojo yra kitų žmonių, apnuodijant maistą ar vandenį ir pan. Taigi, kvalifikuojant veiką pagal šį požymį, svarbu įvertinti kaltininko panaudotus įrankius ir priemones bei kitas aplinkybes, tokias kaip laikas, vieta, situacija, kuriai esant padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Neabejotina, kad šios nusikalstamos veikos padarymo įrankiams ir priemonėms būdinga tai, jog jie turi didelę nukaunamąją, griaujamąją ar naikinamąją galią, galinčią paveikti daugelį objektų. Be to, kaltininkas, panaudojęs sprogimą, padegimą, transporto katastrofą ar kitas panašias priemones, paprastai pats jau nebegali kontroliuoti ir sustabdyti šių procesų eigos, todėl nusikaltimo

padarymo būdas praktiškai tampa nebevaldomas¹⁶⁵. Tokiais įrankiais ar priemonėmis laikomi sprogmenys ir sprogstamosios medžiagos, šaunamieji ginklai ir šaudmenys, nuodingos, radioaktyvios, cheminės medžiagos, ugnis, dujos ir pan. Pavyzdžiui, M. K. ir G. Č. buvo nuteisti pagal BK 135 str. 2 d. 7 p., 8 p. ir BK 284 str. 1 d. už tai, kad viešoje vietoje, kaime prie ežero esančioje miško aikštelėje bendrininkų grupėje su dar vienu ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu asmeniu, pažeisdami viešąją tvarką kitų žmonių akivaizdoje, G. Č. medine lazda 1 kartą sudavus L. V. į dešinę blauzdą, M. K. sudavė kumščiu V. L. į lūpą ir ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu šaunamuuju ginklu iš chuliganiškų paskatų bei kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu šovė į nukentėjusiojo dešinę blauzdą, po ko pastarajam nugriuvus. M. K. rankomis ir kojomis, o G. Č. su nenustatytu asmeniu golfo lazdomis, rankomis ir kojomis sudavė nemažiau kaip 10 smūgių į įvairias kūno vietas, tokiais savo veiksmais sužalodami nukentėjusiojo dešinės kojos šlaunį ir pakinklio arteriją, kas komplikavosi arterijos tromboze, ūmia pėdos išemija ir blauzdos raumenų nekroze, ir 11, 21, 22 dantų vainikų dalinius nulaužimus, t. y. padarė nukentėjusiajam V. L. sunkų sveikatos sutrikdymą¹⁶⁶.

Atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje kvalifikuojant veiką pagal analizuojamą požymį, dažniausiai iškyla diskutuotinų klausimų, kai nusikaltimo padarymui panaudojamas šaunamasis ginklas. Pažymėtina, jog vien tik šaunamojo ginklo panaudojimas, neįvertinus kitų įvykio aplinkybių – nusikaltimo padarymo vietos, joje buvusių žmonių skaičiaus, ginklo techninių savybių, atstumo nuo ginklo iki nukentėjusiojo (šūvis gali būti atliktas iš keleto šimtų metrų arba įrėmus ginklą nukentėjusiajam į krūtinę ir kt.), negali būti pagrindu inkriminuoti kaltininkui BK 135 str. 2 d. 7 p. Atsižvelgiant į tai, autorės nuomone, tokio pobūdžio ikiteisminiuose tyrimuose turėtų būti skiriama balistinė ekspertizė, kurios išvados suteiktų galimybę teisininkams teisingai kvalifikuoti veiką, t. y. ar konkrečioje situacijoje panaudotas šaunamasis ginklas kėlė realų pavojų kitų žmonių gyvybei¹⁶⁷.

Būtina paminėti, kad kvalifikuojant veiką pagal šį požymį, neturi reikšmės ar buvo sunkiai sužalotas ar susargdintas vienas žmogus, ar daugiau, nes svarbiausia yra ne žmonių skaičius, bet pats sveikatos sutrikdymo būdas, kuris reiškia, kad buvo kilusi reali grėsmė ir kitiems žmonėms. Sunkus sveikatos sutrikdymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek ir netiesiogine tyčia, todėl tokiu būdu veikdamas kaltininkas turi suprasti, kad jo veika kelia pavojų ne tik nukentėjusiajam, bet ir dar bent vieno kito žmogaus gyvybei ir tokia grėsmė yra reali.

¹⁶⁵ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojantis požymis// *Teisė*, Nr. 59, 2006, p. 19-26.

¹⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-165/2015.

¹⁶⁷ KURAPKA, E.;VAITKEVIČIUS, E. Balistinė ekspertizė. In Teismo ekspertizės: jų skyrimas, klausimų formulavimas ir medžiagos joms rinkimas. Metodinės rekomendacijos. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2004, p. 172-173.

Atkreiptinas dėmesys, kad Švedijos, Lenkijos, Prancūzijos, Ukrainos baudžiamuosiuose įstatymuose aptariamas požymis nenumatytas, tačiau Rusijos BK šis požymis formuluojamas plačiau, kaip sunkus sveikatos sutrikdymas visuotinai pavojingu būdu. Ir nors šio požymio formuluotė yra skirtinga negu Lietuvoje, tačiau iš esmės šio požymio turinys aiškinamas vienodai, t. y. nurodoma, kad pripažįstant veiką, padarytą visuotinai pavojingu būdu, pakanka nustatyti, jog kilo pavojus dar bent vieno kito žmogaus gyvybei.

4.3. Sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys subjektyvią nusikaltimo sudėties pusę

Chuliganiškos paskatos (BK 135 str. 2 d. 8 p.). Šio nusikalstamos veikos sudėties motyvą apibūdinančio požymio sąvoka baudžiamajame įstatyme nepateikta, todėl jos turinys aiškinamas remiantis baudžiamosios teisės teorija ir teismų praktika. Sunkus sveikatos sutrikdymas dėl savanaudiškų paskatų bus inkriminuojamas kaltininkui tais atvejais, kai, jis padaromas dėl aiškaus visuomenės ar žmogaus negerbimo, elementarių moralės bei elgesio normų niekinimo, kai kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomeninei tvarkai, siekiant priešpastatyti save aplinkiniams, pademonstruoti niekinį požiūrį į juos, arba visai be dingsties, arba panaudojant kaip pretekstą savo veiksams mažareikšmę dingstį¹⁶⁸. Baudžiamosios teisės teorijoje chuliganiškos paskatos suprantamos kaip tokia nusikalstamos veikos padarymo priežastis, kurią sunku įžvelgti, kai tarp kaltininko ir nukentėjusiojo nėra jokių asmeninių santykių, o yra tik mažareikšmis pretekstas¹⁶⁹. Pavyzdžiui, M. Š. nuteistas už tai, kad naktiniame klube, dėl aiškaus žmogaus ir visuomenės negerbimo, elementarių moralės bei elgesio normų niekinimo, įžūliais veiksmais, siekdamas priešpastatyti save aplinkiniams, pademonstruoti niekinamą požiūrį į juos, dėl menkavertės priežasties – neva nukentėjusysis A. D. šokių aikštelėje šoko per arti jo, t. y. dėl chuliganiškų paskatų, tyčia dešinės rankos kumščiu trenkė nukentėjusiajam A. D. du kartus į galvos kairę pusę ir kairės rankos kumščiu vieną kartą į veidą, dėl ko nukentėjusysis nukrito ir pakaušiu trenkėsi į grindis; taip padarė nukentėjusiajam sunkią galvos smegenų traumą, pasireiškusią kaukolės skliauto, kairio momenkaulio, pakaušio ir pamato kaulų lūžimais, galvos smegenų sumušimais, kraują išlajomis po voratinkliniu ir kietuoju smegenų dangalais, t. y. sunkiai sutrikdė nukentėjusiojo A. D. sveikata¹⁷⁰.

Autorės nuomone, teismų praktikos analizė leidžia padaryti išvadą, kad sunkaus sveikatos sutrikdymo motyvas – chuliganiškos paskatos – dažniausiai pasireiškia neišprovokuota kaltininko agresija, nukentėjusiojo nemotyvuotu užpuolimu ir jo sunkiu sveikatos sutrikdymu

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004.

¹⁶⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p.170.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383-895/2015.

nesant priežasties, kylančios dėl tarpusavio santykių, arba panaudojant menkavertę dingstį. Atsižvelgiant į tai, kad sunkus sveikatos sutrikdymas dėl chuliganiškų paskatų gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek ir netiesiogine tyčia, būtina nustatyti, kad kaltininkas suprato chuliganišką savo nusikalstamos veikos pobūdį.

Pažymėtina ir tai, kad pagal LAT senato nutarimą, jeigu kaltininkas padaro sunkų sveikatos sutrikdymą ir sutrikdo visuomenės rimtį ar tvarką, už ką numatyta baudžiamoji atsakomybė BK 284 str., jo veika kvalifikuojama kaip nusikaltimų sutaptis, tačiau tais atvejais, kai kaltininkas sutrikdė nukentėjusiojo sveikatą po to, kai pastarasis pasipriešino kaltininko daromai veikai, numatyta BK 284 str., kaltininko veika kvalifikuojama tik pagal BK 135 str. 2 d. 8 p. Pavyzdžiui, D. L. nuteistas už tai, kad viešoje vietoje įžūliais ir vandališkais veiksmais demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai, matant kitiems žmonėms sutrikdė visuomenės rimtį ir tvarką bei dėl chuliganiškų paskatų sunkiai sutrikdė žmogui sveikatą, o būtent: jis, demonstruodamas nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai, matant kitiems žmonėms, mažareikšme dingstimi – kad jis neva nenori atsiskaityti už suteiktas taksi paslaugas, alaus buteliu išdaužė UAB „Autopunkto reikmenys“ priklausančio taksi automobilio „Opel Zafira“ 1500 Lt vertės galinio lango stiklą ir po to, dėl chuliganiškų paskatų, buteliu smogė taksi vairuotojui V. M. į galvą, padarydamas jam atvirą įspaustinį kaukolės skliauto kairės pusės kaulų (smilkinkaulio bei momenkaulio) lūžį ir galvos smegenų kairės momeninės skilties sumušimą, t. y. sunkų sveikatos sutrikdymą¹⁷¹.

Atkreiptinas dėmesys, kad senajame BK chuliganizmas buvo numatytas kaip savarankiška nusikalstama veika, o šiuo metu galiojančio BK 284 straipsnis nustato atsakomybę už viešosios tvarkos pažeidimą. Atsižvelgiant į tai, kad chuliganiškos ir savanaudiškos paskatos laikomos nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojančiais požymiais, būtina pastebėti, jog pagal BK 60 str. 1 d. 3 p. minėtos paskatos gali būti pripažintos ir atsakomybę sunkinančia aplinkybe, tačiau vadovaujantis BK 60 str. 2 d. įtvirtintomis nuostatomis, chuliganiškos paskatos negali būti pripažintos atsakomybę už sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymą sunkinančia aplinkybe, nes ši aplinkybė numatyta kaip analizuojamos nusikalstamos veikos kvalifikuojamasis požymis.

Savanaudiškos paskatos (BK 135 str. 2 d. 9 p.). Kiekvienam žmogui būdingas savanaudiškumo jausmas ir tai nėra neigiamas žmogaus bruožas, kai jis, kaip elgesio varomoji jėga, skatina pozityvius dalykus. Savanaudiškumas savaime nėra nei blogas, nei geras, nes nelygu kokio jis pobūdžio - naudingas jis, ar žalingas¹⁷². Savanaudiškumas yra žema paskata tik atvejais, kai ji žmogų skatina

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315-222/2015

¹⁷² PRATHER, H. *Užrašai sau: mano pastangos tapti asmenybe*. Kaunas: Trigrama, 2009, p. 64.

nusikalsti, todėl negalima paneigti Voltero filosofinės minties, kad „Didžiausios nelaimės, pasirodo, visuomet yra nežaboto savanaudiškumo vaisius“¹⁷³.

BK 135 str. 2 d. 9 p. numatytas sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantis požymis, apibūdinantis nusikaltimo padarymo motyvą - savanaudiškas paskatas. Baudžiamosios teisės doktrinoje šio požymio turinys bendriausia prasme suprantamas kaip bet kokia turtinė nauda sau ar kitiems asmenims, dėl kurios ryžtamasi nusikalsti. Pagal LAT senato nutarimo 20 p.¹⁷⁴, sunkus sveikatos sutrikdymas dėl savanaudiškų paskatų bus pripažįstamas tais atvejais, kai kaltininkas siekia materialinės naudos sau arba kitam asmeniui, neatsižvelgiant į rezultatą – materialinė nauda gauta ar negauta, jos atsisakyta ar nepasinaudota. Taigi šiuo atveju nusikalstamą veiką kvalifikuoja motyvas – savanaudiškumas, kuris kilo iki sunkaus sveikatos sutrikdymo pradžios arba kėsಿನimosi į sveikatą metu. Teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad dažniausiai savanaudiškos paskatos susiformuoja dėl materialaus turto ar pinigų užvaldymo. Pavyzdžiui, A. K. nuteistas pagal BK 135 str. 2 d. 9 p. ir 138 str. 2 d. 9 p. už tai, kad kartu su D. S. ir M. M. padarė sunkų ir nesunkų sveikatos sutrikdymą dėl savanaudiškų paskatų, panaudodami fizinį smurtą ir taip atimdami galimybę nukentėjusiesiems priešintis pagrobė svetimą turtą, o būtent: naktį, gatvėje prie gyvenamojo namo, būdami apsvaigę nuo alkoholio užpuolė ėjusius R. R. ir D. Z., juos sumušė, visi bendrais veiksmais abiems nukentėjusiesiems suduodami nenustatyta skaičių smugių bei spardydami į įvairias kūno vietas, padarė R. R. sunkų sveikatos sutrikdymą, o D. Z. – nesunkų sveikatos sutrikdymą. Šio užpuolimo metu visiems panaudojus fizinį smurtą ir taip atėmus nukentėjusiesiems galimybę pasipriešinti D. S. iš nukentėjusiojo R. R. kelnių kišenės ištraukė 20 Lt vertės piniginę su joje buvusiais 130 Lt pinigų, o M. M. iš nukentėjusiojo D. Z. paėmė 20 Lt bei 180 Lt vertės sportinius batelius Nike, t. y. visi bendrais veiksmais plėšimo būdu pagrobė svetimą turtą¹⁷⁵.

Atsižvelgiant į LAT senato nutarime padarytą išaiškinimą, savanaudiškų paskatų negalima sieti vien su materialių dalykų užvaldymu, nes sunkus sveikatos sutrikdymas dėl savanaudiškų paskatų gali būti padarytas ir siekiant įgyti tam tikras turtines teises, išlaikyti turimas arba faktiškai valdomas ir naudojamas vertybes, išvengti skolos, turto, paskolos grąžinimo ir pan. Autorės nuomone, savanaudiškų paskatų buvimas ar nebuvimas turi būti nustatomas tiriant ir išorinius nusikalstamos veikos požymius, t. y. kaltininko veiksmų pobūdį, padarymo vietą, laiką, situaciją ir pan. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad jei sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl savanaudiškų paskatų kaltininkas neįgyvendino, tai neturi esminės reikšmės jo veikos kvalifikavimui. Pavyzdžiui, A. S. nuteistas pagal BK 135 str. 2 d. 9 p., BK 22 str. 1 d. ir BK 180

¹⁷³ ŽEMAITIS, V. *Etika. Aforizmų žodynas*. Vilnius: Naujoji Rosma, 2000, p. 455.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-67-511/2016.

str. 1 d. už tai, kad būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, veikdamas bendrininkų grupėje su nenustatytu asmeniu, turėdami tikslą pagrobti svetimą turtą kieme prie gyvenamojo namo suduodami rankomis ir kojomis nemažiau kaip 7 smūgius nukentėjusiajam A. Ž. į galvą bei kitas kūno vietas, taip padarant muštines žaizdas lūpose, kraujosrūvas akių vokuose, nosies bei viršutinio žandikaulio lūžius, dėl ko nuo smūgių į galvą visumos išsiliejus kraujui po kietuoju galvos smegenų dangalu buvo sunkiai sutrikdyta A. Ž. sveikata. Padarius smurtinius veiksmus, A. S. pasikėsino pagrobti nukentėjusiojo pinigus, tačiau nebaigė veikos dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios, nes nerado nieko vertingo ir buvo sulaikytas policijos pareigūnų¹⁷⁶.

Pateiktas teismų praktikos pavyzdys iliustruoja kaltininko veikos kvalifikavimą tais atvejais, kai nukentėjusysis sužalojamas ar susargdinamas plėšimo ar turto prievartavimo metu. Anksčiau šiais atvejais teismų praktikoje tokie veiksmai buvo kvalifikuojami tik kaip sunkus sveikatos sutrikdymas dėl savanaudiškų paskatų (BK 135 str. 2 d. 9 p.), tačiau 2004 m. priėmus LAT senato nutarimą, veika kvalifikuojama kaip sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl savanaudiškų paskatų (BK 135 str. 2 d. 9 p.) ir plėšimo ar turto prievartavimo (BK 180 str. ar 181 str.) sutaptis.

Pažymėtina, kad analizuojama nusikalstama veika negali būti kvalifikuojama pagal aptariamą požymį, jeigu ji padaryta dėl motyvų, kurių formavimąsi lėmė kitokio pobūdžio turtiniai interesai, pavyzdžiui, kerštas skolininkui dėl negražintos skolos, pyktis dėl prarasto turto, pavydas dėl geresnės nukentėjusiojo turtinės padėties ir pan., tačiau kaltininkas, darydamas sunkų sveikatos sutrikdymą, negauna naudos nei sau, nei kitiems asmenims. Kaip jau buvo minėta, savanaudiškos kaip ir chuliganiškos paskatos pagal BK 60 str. laikomos nusikalstama veika sunkinančiomis aplinkybėmis, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šios aplinkybės baudžiamajame įstatyme įtvirtintos kaip sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantys požymiai, teismas, skirdamas bausmę, į minėtas sunkinančias atsakomybę aplinkybes, neatsižvelgia.

Nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymas (BK 135 str. 2 d. 10 p.). Šis sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantis požymis baudžiamajame įstatyme įtvirtintas dėl specialaus tikslo, pasireiškiančio kaltininko siekiu sunkiai sunkiai sužaloti ar susargdinti nukentėjusįjį dėl jo tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo dabar ar ateityje, taip pat keršijant už tokio pobūdžio veiklą, vykdytą praeityje, neatsižvelgiant į tai, ar sunkaus sveikatos sutrikdymo padarymo metu nukentėjusysis vykdė ar jau nevykdė tarnybinės ar pilietinės pareigos.

Nukentėjusiuoju baudžiamajoje byloje pagal BK 135 str. 2 d. 10 p. gali būti valstybės tarnautojas, pareigūnas, visuomenės atstovas ir bet kuris kitas žmogus, kuris vykdo savo tarnybines ar pilietines pareigas visuomenei ir valstybei. Tarnybos pareigų vykdymas suprantamas ne tik kaip valstybės tarnautojų veikla, bet ir kiekvieno asmens, vykdančio tarnybos pareigas, numatytas įstatymuose, kituose teisės aktuose, tarnybiniuose nuostatuose, pareiginėse instrukcijose, darbo

¹⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-634-150/2015.

sutartyse, taip pat valstybinėje, visuomeninėje ar privačioje įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje¹⁷⁷. Šiame kontekste pažymėtina, kad tiek įstatymų leidėjas, tiek ir teismų praktika pripažįsta, kad sunkus sveikatos sutrikdymas yra žymiai pavojingesnis, kai jis padaromas ne tik valstybės tarnautojui ar pareigūnui, tačiau ir bet kokiam darbuotojui, vykdančiam savo tarnybinę pareigą ar eiliniam žmogui, vykdančiam pilietinę pareigą. Analizuojant teismų praktiką, pastebėta, kad paprastai tokia nusikalstama veika padaroma kaltininkui kerštauojant dėl tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdymo. Pavyzdžiui, P. R. nuteistas pagal BK 135 str. 2 d. 8 p., 10 p. už tai, kad dėl chuliganiškų paskatų sunkiai sutrikdė L. V. sveikatą dėl jo tarnybos pareigų vykdymo, o būtent: viešoje vietoje, automobilių stovėjimo aikštelėje, po nukentėjusiojo L. V. pranešimo apie padarytą administracinę teisės pažeidimą, įžūliu elgesiu, pasireiškusiu fizinio smurto panaudojimu, demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai, nukentėjusiajam L. V. einančiam VšĮ (duomenys neskelbtini) rinkliavos kontrolieriaus pareigas, tyčia sudavė mažiausiai 3 smūgius rankomis į galvos bei pilvo sritis, po ko nukentėjusiajam nugriuvus dar sudavė mažiausiai 3 smūgius koja į pilvo bei juosmens sritis, taip padarydamas nukentėjusiajam minkštųjų audinių sumušimus ir kraujosrūvas akių vokuose, viršutinės lūpos muštinė žaizdą su abiejų žandikaulių panirimu, pilvo sumušimą pasireiškusį plonosios žarnos ir jos pasaito plyšimu, ir taip sunkiai suluošimo nukentėjusįjį L. V.¹⁷⁸.

LAT senatas išaiškino, kad pilietinės pareigos vykdymas yra asmens, kaip valstybės piliečio ar visuomenės nario, vykdymas bet kokios visuomenei naudingos veiklos, kurią vykdyti tiesiogiai jį įpareigoja ar įgalioja LR Konstitucija, kiti teisės aktai, taip pat ir kitos visuomenei naudingos veiklos vykdymas (paliudijimas tam tikrų aplinkybių teisėsaugos institucijose, pranešimas šioms institucijoms apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, užpulto asmens gynimas ir pan.). Atkreiptinas dėmesys, kad LATsenato nutarime nurodoma, jog kaltininko veika negali būti kvalifikuojama pagal nagrinėjamą požymį, kai sunkus sveikatos sutrikdymas padaromas nukentėjusiojo asmens šeimos nariams ar artimiesiems giminaičiams, dėl pastarojo vykdytos ar vykdomos tarnybos ar pilietinės pareigos. Tokia pozicija kelia diskusinių klausimų, nes teisinėje literatūroje esama nuomonių, kad kaltininko veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 10 p. tik tais atvejais kai sužalojamas ar susargdinamas nukentėjusysis, vykdančias tarnybinę ar pilietinę pareigą, bet ir jam artimi žmonės¹⁷⁹. Pastaroji pozicija šio darbo autorei yra priimtinesnė, nes tokio pobūdžio kerštas gali būti daug skaudesnis nukentėjusiajam, kurį kaltininkas nusikalstama veika gali įbauginti, siekdamas, jog nukentėjusysis nutrauktų savo tarnybinių ar pilietinių pareigų vykdymą.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004.

¹⁷⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-36/2015.

¹⁷⁹ PRAPIESTIS, J; *et al. Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002, p. 614.

Be to, atkreiptinas dėmesys ir tai, kad kvalifikuojant veiką pagal nagrinėjamą požymį, turi būti besąlygiškai nustatyta, kad nukentėjusysis tik teisėtais veiksmais vykdė savo tarnybines ar pilietines pareigas, o kaltininkas suvokė, jog sunkiai sutrikdė nukentėjusiojo sveikatą tik dėl to, kad pastarasis teisėtai vykdė, vykdo ar ketina ateityje vykdyti tarnybines ar pilietines pareigas.

Pažymėtina, kad kai kurių užsienio šalių, pavyzdžiui, Vokietijos, Lenkijos, Švedijos, Ukrainos baudžiamieji įstatymai neįtvirtina nagrinėjamo sunkaus sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančio požymio. Kitose valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijoje, Rusijoje baudžiamaisiais įstatymais nustatyta atsakomybė už nukentėjusiojo ar jo artimųjų sunkų sveikatos sutrikdymą, kai jis padaromas dėl nukentėjusiojo tarnybinių ar pilietinių pareigų vykdymo.

Siekis nuslėpti kitą nusikaltimą (BK 135 str. 2 d. 11 p.) Tai sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojanti aplinkybė, kurios būtinas požymis yra tikslas, reiškiantis, kad nenustačius kaltininko tikslo nuslėpti kitą nusikaltimą, šio požymio inkriminuoti negalima. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad įstatyme įtvirtinta nusikaltimo, bet ne nusikalstamos veikos sąvoka, todėl šis sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojantis požymis gali būti inkriminuojamas tik tuo atveju, jeigu kaltininkas siekė nuslėpti nusikaltimą (BK 11 str.), bet ne baudžiamąjį nusižengimą (BK 12 str.).

Pažymėtina, kad norint kvalifikuoti veiką pagal BK 135 str. 2 d. 11 p., turi būti nustatyta, jog kaltininkas, veikdamas tiesiogine tyčia, sužalojo ar susargdino nukentėjusįjį, turėdamas tikslą išvengti baudžiamosios atsakomybės už bet kokią anksčiau padarytą, daromą ar rengiamą padaryti nusikaltimą. Pavyzdžiui, D. V. nuteistas už tai, kad jis automobilių stovėjimo aikštelėje, esančioje Kirtimų g. 41, Vilniuje, su vilkiku DAV be puspriekabės, po to kai nukentėjusiajam H. H. Už kurą sumokėjo suvenyriniais JAV doleriais, o pastarajam pastebėjus apgaulę, D. V. vieną kartą iššovė iš revolverio ALFA į nukentėjusiojo pusę, bet nepataikė ir pastūmė jį po vilkiku DAV bei pervažiavo juo nukentėjusiojo dešinės kojos blauzdą, padarydamas dešinio blauzdikaulio segmentinį atvirą lūžį ir dešinio šėivikaulio lūžį, tokiu būdu siekdamas pasišalinti iš įvykio vietos ir nuslėpti kitą nusikaltimą, t. y. sunkiai sutrikdė H. H. sveikatą¹⁸⁰.

LAT senatas, atsižvelgdamas į tai, kad esminis analizuojamo požymio bruožas yra siekis nuslėpti nusikaltimą, išaiškino, kad toks tikslas yra iki to laiko, kol teisėsaugos institucijoms nėra žinoma apie siekiamą nuslėpti nusikaltimą arba, kaltininko manymu, tai nėra žinoma. Veikos kvalifikavimui pagal BK 135 str. 2 d. 11 p., nesvarbu ar kaltininkui pavyko pasiekti norimą tikslą – nuslėpti kitą nusikaltimą, tačiau analizuojamo požymio kontekste būtina pažymėti, kad kaltininko slepiamas nusikaltimas gali būti padarytas jo paties arba kito asmens, tačiau svarbu nustatyti, jog kaltininkas sužaloja ar susargdina kitą žmogų, manydamas, kad tokiu būdu užkirs kelią teisėsaugos institucijoms išsiaiškinti kitą nusikaltimą. Šis požymis inkriminuojamas ir tais

¹⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-339-453/2015.

atvejais, kai siekiama nuslėpti pasikėsšinimą padaryti bet kokį nusikaltimą arba, rengiamą padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tais atvejais, kai slepiamą nusikaltimą padarė, rengėsi ar kėsinosi padaryti pats kaltininkas, jo veika kvalifikuojama pagal atitinkamą BK straipsnį, numatantį atsakomybę už slepiamą nusikaltimą, ir BK 135 str. 2 d. 11 p.

Siekis įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles (BK 135 str. 2 d. 12 p.)

Priėmus naująjį LR BK, į sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančių požymių sąrašą buvo įtrauktas siekis įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui. Medicinos mokslo pasiekimai atvėrė naujas perspektyvas žmogaus organų, audinių ir ląstelių transplantacijos srityje, tačiau tai tapo ir teisine problema, kurios uždavinys - užkirsti kelią nusikalstamų tikslų, susijusių su tokiomis medicininėmis operacijomis, įgyvendinimui.

Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo¹⁸¹ 11 str. 1 d. nustatyta, kad gyvo ar mirusio žmogaus audiniai, ląstelės ir organai negali būti civilinių komercinių sandorių objektu bei draudžiama skelbti apie jų prieinamumą siekiant finansinės ar panašios naudos. Minėto įstatymo 2 str., pateikiamos žmogaus organo, audinio ar ląstelių sąvokos, nurodant, kad organai - atskiros žmogaus kūno dalys, sudarytos iš įvairių audinių, kurie išlaiko savo struktūrą, vaskuliariškumą ir galimybę atlikti fiziologines funkcijas; audinys - iš ląstelių susidedanti žmogaus organizmo dalis; ląstelės - individualios žmogaus ląstelės arba žmogaus ląstelių rinkinys, nesujungtas jokių jungiamuoju audiniu. Šis įstatymas transplantaciją apibrėžia kaip iš vieno asmens paimtų audinių, ląstelių ir (ar) organų persodinimas kitam arba tam pačiam asmeniui gydymo tikslu.

LAT senatas minėtame nutarime Nr. 46 aiškindamas sunkaus sveikatos sutrikdymo, numatyto BK 135 str. 2 d. 12 p., turinį (tuo metu galiojusios redakcijos), nurodė, kad veika kvalifikuojama pagal šį požymį tais atvejais, kai nustatoma, kad sunkaus sveikatos sutrikdymo tikslas - kaltininko siekis įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantacijai. Toks tikslas turi būti susiformavęs dar iki nusikalstamos veikos padarymo arba jos darymo metu. Tais atvejais, kai minėtas tikslas atsiranda po nusikalstamos veikos padarymo, kaltininkui šis kvalifikuojantis požymis neinkriminuojamas. Kai nukentėjusiojo sveikata sunkiai sutrikdoma siekiant įgyti jo organą, audinį ar ląsteles dėl savanaudiškų paskatų - perduoti ar už kitokį atlygį perduoti žmogaus organą, audinį ar ląsteles, kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 9 p. ir 12 p.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 55-1886.

Pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje nuostatas¹⁸² bei į LR Žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo 2 str., nuo 2008 m. gegužės 8 d.¹⁸³ pakeitė šio požymio turinį, įtraukdamas ląstelės sąvoką ir panaikindamas transplantavimo tikslą, t. y. nustatė, kad sunkus sveikatos sutrikdymas laikomas kvalifikuotu, kai jis padaromas siekiant įgyti asmens organą, audinį ar ląsteles. Šio darbo autorei priimtina įstatymo leidėjo pozicija atsisakyti vien tik imperatyvaus transplantacijos tikslo, nes nusikalstama veika gali būti siekiama įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląstelę ne vien tik transplantavimo, bet ir tam tikrų religinių apeigų atlikimo, pasipelnymo, kanibalizmo ir kitais tikslais.

Siekis išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų (BK 135 str. 2 d. 13 p.).

LR Konstitucijos 29 str. 2 d. įtvirtinta nuostata, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Europos Sąjungos Taryba, siekdama apsaugoti žmogaus teises ir laisves ir išvengti diskriminacijos, 2008 m. priėmė pamatinį sprendimą dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis ir apraiškos baudžiamosios teisės priemonėmis¹⁸⁴, kuriuo ES valstybės narės įsipareigojo imtis priemonių kriminalizuojant su rasizmu¹⁸⁵ ir ksenofobija¹⁸⁶ susijusias nusikalstamas veikas. Atsižvelgiant į šį sprendimą bei į tai, kad Lietuva iš tarptautinių organizacijų buvo sulaukusi raginimų pripažinti rasistinius motyvus atsakomybę sunkinančia aplinkybe, 2009 m. birželio 16 d. įstatymu Nr. XI-303¹⁸⁷ BK buvo papildytas nagrinėjamu požymiu, kaip atsakomybę sunkinančia aplinkybe (BK 60 str. 1 d. 12 p.) bei nužudymą, sunkų ir

¹⁸² Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 97-4258.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200.

¹⁸⁴ 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008F0913:LT:HTML>>

¹⁸⁵ *Rasizmas* – įsitikinimų sistema ir doktrina, teigianti, jog įgimti biologiniai skirtumai tarp žmonių rasių lemia kultūrinius ar individualius pasiekimus, todėl viena rasė yra vertinama kaip aukštesnė kitos rasės atžvilgiu ir dėl šio išskirtinumo turi teisę valdyti žemesniąją. Moksliniu požiūriu rasizmas yra motyvuojantis pagrindas socialinei diskriminacijai, rasinei segregacijai ir smurtui, įskaitant sunkiausią savo padariniais tokių veiksmų formą – genocidą.

¹⁸⁶ *Ksenofobija* – perdėtas nepalankumas arba priešiškusmas svetimšaliams ir tam, kas svetimšališka. Šią fobiją turintys žmonės bijo, vengia ar yra priešiški nusiteikę prieš kitokios tautybės, rasės, religijos, kultūros atstovus.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 129, 135 ir 138 straipsnių papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009-06-30, Nr. 77-3168.

nesunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančiu požymiu (BK 129 str. 2 d. 13 p., 135 str. 2 d. 13 p. ir 138 str. 2 d. 13 p.).

Taigi, sunkaus sveikatos sutrikdymo, siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, pavojingumą didina tai, kad jis yra padaromas esant rasiniams, nacionaliniams, ksenofobiniams, religiniams ir kitiems netolerancijos, diskriminacinio pobūdžio motyvams, todėl tokia nusikalstama veika priskiriama specifinei kriminalinių veikų kategorijai – neapykantos nusikaltimams.

Neapykantos nusikalstamos veikos skiriasi nuo kitų nusikalstamų veikų savo poveikiu ir nukentėjusiesiems bei konkrečioms žmonių grupėms ar joms priklausantiems pavieniams individams sukeltais tiek materialaus, tiek ir nematerialaus pobūdžio padariniais, nes tokie asmenys jaučiasi ne tik traumuoti, bet ir įbauginti. Neapykantos pobūdžio nusikalstamų veikų socialinis žalingumas išsiskiria ne tiek fizine ar turtine, kiek itin didele moraline žala nukentėjusiajam, kadangi tokiomis veikomis kėsinama į asmens savybes, sudarančias jo asmenybę, jo identiteto šerdį. Neapykantos veikos dažnai būna išskirtinai žeidžiančios, įžūlios, padaromos viešoje vietoje, todėl darantčios neigiamą poveikį ne tik viešajai tvarkai, visuomenės saugumui, bet ir formuojančios (ar galinčios suformuoti) dažnai nepagrįstai neigiamas visuomenės nuostatas, neigiamą požiūrį į tam tikras žmonių grupes ar jų narius, išprovokuoti, sukurstyti keršto protrūkius, masinius neramumus ar tokių žalingų darniai visuomenės sanklodai ir jos narių tarpusavio sugyvenamumui įvykių pavojų¹⁸⁸. Pavyzdžiui, 2007 m. Čekijoje, Zlyno mieste trys skustagalviai jaunuoliai, šaukdami rasistinius įžeidinėjimus, užpuolė studentą Pradeep Manohara Mahadura iš Šri Lankos, kuris laukė autobuso stotelėje. Jis buvo mušamas, pargriovus ant žemės spardomas į pilvą ir į galvą¹⁸⁹.

Taigi, kvalifikuojant kaltininko veiką pagal BK 135 str. 2 d. 13 p., būtina nustatyti subjektyviosios pusės požymį - tikslingą, kryptingą ir specifinę veikos motyvaciją, t.y. siekį išreikšti neapykantą. Pažymėtina, kad veikos kvalifikavimui reikšmės neturi tai, kad nuo aptariamų veikos padarymo nukentėjęs asmuo objektyviai nepriklauso asmenų grupei - rasei, tautybei, etninei ar religinei, netradicinės seksualinės orientacijos žmonių ar kitai grupei -, kuri nulėmė kaltininko neteisėtus veiksmus ir nusikalstamos neapykantos tokiai žmonių grupei ar jos atstovams motyvaciją, o buvo tik kaltininko klaidingu įsitikinimu susieti su tokia grupe. Tokiais atvejais net ir kaltininko klaidingai suvokta (tariama) nukentėjusiojo priklausomybė tam tikrais

¹⁸⁸ Metodinės rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų, padarytų rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais, homofobiniais ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam ir atlikimo ypatumų. Priega per internetą: <C5 http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspnusikalstamai%%BEmoni%C5%A1kumui/tabid/221/Default.aspx

¹⁸⁹ 2008 Hate crimes survey. Human rights first. p. 27. Prieiga per internetą: <<http://www.humanrightsfirst.org/wp-content/uploads/pdf/FD-081103-hate-crime-survey-2008.pdf>>

požymiais (rasės, tautybės, religijos išpažinimo, netradicinės lytinės orientacijos ar kt.) apibūdinamai žmonių grupei, nepašalina baudžiamosios atsakomybės, nes kaltininko tikslas ir neteisėto elgesio motyvai būna susiję ir nukreipti į realiai egzistuojančią tam tikrais rasės, tautybės, etniškumo, religijos išpažinimo ir kitais įstatyme numatytais požymiais apibrėžtą visą žmonių grupę ar atskirų jos narių prigimtinių teisių ir laisvių pažeidimą. Esant tokioms situacijoms, nusikalstamos veikos, padarytos iš rasinės, etninės, nacionalinės, religinės ar kitos diskriminacinio pobūdžio neapykantos, pavojingumas nesumažėja ir nedingsta, nes kaltininko tyčia būna nukreipta į konkretų veikos objektą (analizuojamu atveju – nukentėjusiojo asmens sveikatą), ir šią tyčią nulemia išankstinė, kryptinga aptariamo pobūdžio motyvacija¹⁹⁰.

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje baudžiamųjų bylų, kuriose sunkų sveikatos sutrikdymą padariusio kaltininko veika būtų kvalifikuota pagal BK 135 str. 2 d. 13 p., nėra.

IŠVADOS

1. Nusikaltimai žmogaus sveikatai – tai nusikalstamos veikos, pasireiškiančios neteisėtu, pavojingu, tyčiniu ar neatsargiu žalos padarymu kito žmogaus sveikatai, pažeidžiant ne tik kūno anatomicinį vientisumą ar sutrikdant organų fiziologines funkcijas, bet ir kitaip susargdinant.

2. Lietuvos įstatymų leidėjas galiojančiame BK atsisakė „kūno sužalojimo“ sampratos, ją pakeisdamas platesne sąvoka - „sveikatos sutrikdymu“. Sužalojimu laikomas žmogaus kūno audinių ir organų anatomicinio vientisumo ar jų funkcijų pažeidas mechaniniu, fiziniu, cheminiu poveikiu. Susargdinimu pripažįstamas žmogaus organizmo funkcijų sutrikdymas biologiniu, fiziniu, cheminiu ar psichiniu poveikiu arba nesuteikiant būtinosios medicinos pagalbos.

3. Sveikatos sutrikdymo objektas yra kito žmogaus somatinė ir psichinė sveikata nuo jo gyvybės pradžios iki biologinės mirties momento. Nukentėjusiuoju gali būti bet koks kitas žmogus, neatsižvelgiant į jo sveikatos būklę ar amžių.

¹⁹⁰ *Ibidem.*

4. Sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyvioji pusė pasireiškia pavojinga veika, neigiamais padariniais sveikatai ir tiesioginiu bei būtinu priežastiniu ryšiu. Šis nusikaltimas gali būti padarytas veikimu arba neveikimu. Veikimas dažniausiai pasireiškia fiziniu poveikiu, o neveikimu pripažįstamas tam tikrų veiksmų neatlikimas, kai kaltininkas turėjo pareigą ir galimybę veikti. Norint kaltininko veiką kvalifikuoti sunkiu sveikatos sutrikdymu, būtina nustatyti bent vieną iš padarinių, numatytų BK 135 str. dispozicijoje

5. Sunkaus sveikatos sutrikdymo subjektu Lietuvoje pripažįstamas fizinis, sulaukęs 14 metų amžiaus, pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas asmuo.

6. Sunkus sveikatos sutrikdymas gali būti padarytas tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Dažniausiai sveikatos sutrikdymas padaromas netiesiogine tyčia, t. y. kai kaltininkas suvokia pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numato, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti BK 135 str. 1 d. dispozicijoje numatyti, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti.

7. BK 135 str. 2 d. numatytas baigtinis sunkų sveikatos sutrikdymą kvalifikuojančių požymių sąrašas. Šie požymiai, lemia didesnę veikos pavojingumą ir sunkina baudžiamąją atsakomybę, todėl juos būtina nustatyti kvalifikuojant veiką ir individualizuojant bausmę.

8. Labiausiai diskutuotinas vieno iš BK 135 str. numatytų kvalifikuojančių požymių – bejėgiška žmogaus būklė, taikymas, nes teismų praktikoje dažniausiai mažametis nukentėjęsysis pripažįstamas bejėgiškos būklės žmogumi. Manytina, kad mažametystė kaip bejėgiškumo išraiška, turėtų būti ne formalus, bet vertinamasis kriterijus, nes mažametis gali būti fiziškai daug stipresnis ir turėti realią galimybę aktyviai pasipriešinti kaltininkui.

9. Kaltininko veika nekvalifikuojama pagal BK 135 str. 2 d. 10 p. tais atvejais, jei dėl asmens tarnybos ar pilietinės pareigos vykdymo sunkus sveikatos sutrikdymas yra padaromas tokio asmens šeimos nariams ar artimiesiems giminaičiams. Siūlytina BK 135 str. 2 d. 10 p. redakcijoje numatyti ne tik specifinį nukentėjusįjį, bet ir jo šeimos narius bei artimuosius, kadangi kaltininko neteisėti veiksmai, padaryti nukentėjusiojo šeimos narių ar artimųjų atžvilgiu, pastarajam gali būti daug skaudesni, be to, tokiu būdu gali būti norima nukentėjusįjį dar labiau įbauginti, siekiant, kad jis nutrauktų savo tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdymą.

SUNKUS SVEIKATOS SUTRIKDYMAS

Santrauka

Magistro darbe nagrinėjama sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėtis, įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 str. Siekiant išsamiai atskleisti pasirinktą temą, šiame darbe pirmiausia analizuojama bendroji nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. Taip pat atskleidžiama sveikatos sutrikdymo samprata

apžvelgiant į istorinę raidą bei remiantis dabar egzistuojančios sveikatos sutrikdymo sąvokos ir rūšių analize.

Atitinkamai sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėčiai atskleisti yra išskiriamos keturios pagrindinės dalys. Magistro darbe yra analizuojami objektyvieji požymiai, aptariant žmogaus sveikatą kaip nusikaltimo objektą; sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyvioji pusė, apimanti nusikalstamą veiką, žalingus sveikatai padarinius bei priežastinį ryšį tarp jų; gilnamasi į subjektyvuosius požymius, detaliau nagrinėjant sunkaus sveikatos sutrikdymo subjektą bei kaltės formas. Magistro darbe detaliai aptariami visi kvalifikuojantys požymiai.

GRIEVOUS BODILY HARM

Summary

The present master thesis analyses the elements of severe health impairment defined in Article 135 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. In order to achieve a comprehensive analysis of the chosen topic, the paper first off all reveals a general concept of

crimes against human health in the context of both international and national law. The attention is also devoted to the health impairment conception considering its historical development and the analysis of presently existing health impairment notion and its types.

Accordingly, to reveal all constituent elements of the severe health impairment, it was divided into four main parts. The present master thesis contains separate discussions about the object of severe health impairment, the victim and the objective side, which includes a criminal offence, health harm and the causal relationship between them; performs the examination of the subject and the subjective side; discusses in detail the features of qualification of severe health impairment by increasing the level of liability.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Tarptautiniai teisės aktai

1. 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 9-244.
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
3. Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.
4. Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 97-4258.

II. Lietuvos teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, Nr. 89 -2741, 2000.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. 73-2796, 2008.
8. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, Baudžiamojo ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 26-597.
9. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 60-1182.
10. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105, 111, 112 straipsnių pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 41-993.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200.
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 46, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹, 72² straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 73-2796.
13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 129, 135 ir 138 straipsnių papildymo įstatymas. II *Valstybės žinios*, 2009, 77-3168.
14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200.
15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 129, 135 ir 138 straipsnių papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009-06-30, Nr. 77-3168.
16. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 55-1358.
17. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74 – 2262.
18. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“. *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 9-224.
19. Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 30-711.

20. Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 53-1290.
21. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 63-1231.
22. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas Nr. X-3796 „Dėl pakeitimų ir papildymų Lietuvos TSR baudžiamajame ir baudžiamojo proceso kodeksuose“. *Vyriausybės žinios*, 1984, Nr. 6-66.
23. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602.
24. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807.
25. Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 55-1886.
26. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43 – 1601.
27. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. kovo 21 d. įsakymas Nr. A1-78/V-179 „Dėl darbingumo lygio nustatymo kriterijų aprašo ir darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, Nr. 28, 2005.
28. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. V – 298/158/A1 – 86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, Nr. 52 – 2357, 2003
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 261 patvirtintos „Kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinosios taisyklės“. *Valstybės žinios*, Nr. 17-493, 1992.
30. Уголовный кодекс Республики Польши. Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2001.

III. Specialioji literatūra

31. ABRAITIENĖ, B., BUFIENĖ, G., DAGYTĖ, E. *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
32. ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Registrų centras, 2009.

33. ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
34. ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
35. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2010.
36. ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
37. ABRAMAVIČIUS, A.; BARANSKAITĖ, A.; MILINIS, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*, 2011, T.18, Nr. 3.
38. ABRAMAVIČIUS, A., ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, Nr. 66 (1).
39. ALIUKONIENĖ, R. Veika kaip vienas iš sunkaus sveikatos sutrikdymo objektyviųjų požymių. *Teisė*, 2013, Nr. 87.
40. ALIUKONIENĖ, R.; et al. Vaikų padaryti nužudymai ir sunkūs sveikatos sutrikdymai. Vilnius, *Laboratorinė medicina*, 2013.
41. ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo labai susijaudinus (Baudžiamojo kodekso 136 straipsnis) požymiai. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
42. ALIUKONIENĖ, R. Sunkaus sveikatos sutrikdymo sudėties, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje, subjekto samprata. In Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.
43. ALIUKONIENĖ, R. Mažametystė kaip kvalifikuojamasis nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo požymis. *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: „Standartų spaustuvė“, 2015.
44. ALIUKONIENĖ, R. Bejėgiška žmogaus būklė kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: „Standartų Spaustuvė“, 2015.
45. ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*. 2005, Nr. 54.

46. ALIUKONIENĖ, R.; ALIUKONIENĖ, N.; ALIUKONIS, V. Fiziologinio afekto būsenos reikšmė nužudymo ir sunkaus sveikatos sutrikdymui kvalifikuoti. *Sveikatos mokslai*, 2016, T. 26, Nr. 1.
47. ALIUKONIENĖ, R., MACHOVENKO, J. Baudžiamųjų įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą Lietuvoje, raida. *Teisė*, 2013, Nr. 88.
48. ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojantis požymis. *Teisė*, Nr. 59, 2006.
49. ANDRIULIS, V.; et. al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
50. ANDRIULIS, V. Pamedės Teisyno (1340 m.) baudžiamoji teisė ir procesas. *Socialistinė teisė*, 1978, Nr. 1.
51. *Antrasis Lietuvos Statutas (1566 m.)*. Respublikinės mokslinės konferencijos, skirtos Antrojo Lietuvos Statuto 425-osioms metinėms pažymėti, medžiaga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1993.
52. BABACHINAITĖ, G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje. *Jurisprudencija*, Nr. 1 (103), 2008.
53. BARANSKAITĖ, Agnė; PRAPIESTIS, Jonas. *Sterbehilfe. Fundamental Rights in Europe and North America*. Supplement 13 „Lithuania“, B I. Edited by Universitat Osnabruck, Germany. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008.
54. BIELIŪNAS, E.; et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989.
55. BIELIŪNAS, E., ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnių pavadinimai ir jų reikšmė. *Teisė*, 2013, Nr.88.
56. BIKELIS, S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir baudžiamoji teisinė reikšmė. *Jurisprudencija*. Nr. 11 (113), 2008.
57. ČEPAS, A.; DOBRININAS, A.; VALICKAS, G. Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 1.
58. DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, Nr. 58, 2006.
59. DRAKŠIENĖ, A. Vaiko teisių konvencijos nuostatų gyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2005, Nr. 54.
60. JANKAUSKAS K.; JARAŠŪNAS, E.; STAUGAITYTĖ, V. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialios doktrinos nuostatos 1993-2009*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2011.
61. JOVAIŠAS, K. Baudžiamųjų įstatymų komentaras. *Teisės problemos*, Nr. 2, 1997.
62. GARMUS, A.; et al. *Teismo medicina*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000.

63. GELUMBAUSKIENĖ, R., ŠAPOKA, G. Iš *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija*. Vilnius: Justitia, 2012.
64. GRABAUSKAS, V.; et al. *Medicinos enciklopedija. I tomas*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1991.
65. GRABAUSKAS, V.; et al. *Medicinos enciklopedija. II tomas*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1993.
66. KAVOLIS, M., BIELIACKINAS, S. *Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gurmano knygynas, 1934.
67. KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005.
68. KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964.
69. KRUPAS, J.; et al., *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mintis, 1972.
70. KURAPKA, E.; VAITKEVIČIUS, E. Balistinė ekspertizė. In *Teismo ekspertizės: jų skyrimas, klausimų formulavimas ir medžiagos joms rinkimas. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2004.
71. MAKSIMAITIS, M., VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997.
72. MEŠKA, A. Riboto pakaltinamumo sąvoka. In *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
73. MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą. Monografija*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
74. NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė*. Vilnius: VU leidykla, 1998.
75. PAVILIONIS, V. Baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytus nusikaltimus. *Justitia*, Nr. 1, 1997.
76. PIESLIAKAS, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*. 1996, Nr. 4.
77. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006.
78. PIESLIAKAS, V. Kaltės turinio nustatymo problemos byloje dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Socialinių mokslų studijos*. Nr. 4 (4), 2009.
79. PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1964.

80. PRAPIESTIS, J; *et al.* *Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
81. PRATHER, H. *Užrašai sau: mano pastangos tapti asmenybe*. Kaunas: Trigrama, 2009.
82. RAČKAUSKAITĖ, J.; DANILEVIČIŪTĖ, V.; NAVICKAS, A. Haliucinacijų etiologijos aspektai. *Sveikatos mokslai*, 2014, Nr. 1.
83. RADAVIČIUS, L. *Psichikos sutrikimų požymiai ir jų reikšmė teisėtvarkos, teisėsaugos, administracijos ir valdymo įstaigų darbuotojams*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
84. RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atirbojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11 (113).
85. ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių sankcijų sudarymo probleminiai aspektai. *Teisė*, 2011, Nr. 79.
86. ŠVEDAS, G. Baudžiamoji politika ir ją formuojantys veiksniai. *Teisė*, 2006, Nr. 59.
87. VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E. *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga, 2001.
88. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai – teisiniai institutai*. Vilnius: Mintis, 1981.
89. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais*. Vilnius: Justitia, 1996.
90. VERŠEKYS, P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. *Teisė*, 2012, t. 82.
91. VERŠEKYS, P. Nusikalstamų padarinių požymio ypatumai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. In *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. VU Teisės fakultetas, 2015.
92. ŽEMAITIS, V. *Etika. Aforizmų žodynas*. Vilnius: Naujoji Rosma, 2000.
93. CAMPBELL, R. J. *Psychiatric dictionary*. Ed. R. J. Campbell. 7 th ed. New York, 1996.
94. CLARKSON, C. M. V.; *et al.* *Clarkson and Keating criminal law: Text and Materials. Sixth edition*. London: Sweet & Maxwell, 2007.
95. DASZKIEWICZ, K. *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. BECK, 2000.
96. JEFFERSON, M. *Criminal law (sixth edition)*. Essex: Pearson Longma, 2003.
97. MAREK, A. *Kodeks Karny. Komentarz. Wydanie II*. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005.

98. WILSON, W. *Criminal law. Doctrine and theory*. London and New York: Longman, 1998.
99. ДОРОНИНА, Е. Б., *Беспомощное состояние потерпевшего в структуре состава убийства: теория, закон, практика*. Екатеринбург: Издательство Уральского государственного университета, 2004.
100. ДУБОВЕС, Р. А. *Ответственность за телесные повреждения по советскому уголовному праву*. Москва, 1964.
101. ПИОНТКОВСКИЙ, А. А.; МЕНЬШАГИН, В. Д. *Курс советского уголовного права*. Особенная часть. Т. 1 Москва: Госюриздат., 1955.
102. РАСТОРОПОВ, С. В. *Преступления против здоровья человека по УК РФ 1996 г.* Рязань: „Русское слово“, 2003.
103. ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Преступления против здоровья*. Москва: Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1948.

IV. Teismų praktika

104. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas „Dėl LR Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio. 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. įstatymo redakcija) , 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. įstatymo redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 64.
105. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, Nr. 21, 2004.
106. LAT senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“. *Teismų praktika*. 2004, Nr. 22.
107. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-7-67-511/2016.
108. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2 K – 193 – 507/2015.
109. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-111-696/2015.
110. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-383-895/2015.
111. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-315-222//2015.
112. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-122/2013.
113. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-165-518/2015.
114. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-82-148/2015.
115. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-14-165/2015.

116. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-634-150/2015.
117. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-36/2015.
118. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-339-453/2015.
119. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-460-202/2015.
120. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A – 49/2011.
121. Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-223/2010.
122. Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56-282/2009.
123. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-138 - 256/2016.
124. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-211-468/2016.
125. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 425 - 851/2015.
126. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-202-315/2015.
127. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 215 – 626/2015.
128. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. N1-82-574/2015.
129. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 151 – 256/2015.
130. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 214-303/2013.
131. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 57 – 256/2013.
132. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1- 124/2012.
133. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-255/2010.
134. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 552 – 1011/2016.
135. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 76 – 276/2016.
136. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. N1 – 966 – 716/2016.
137. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-910-276/2016.
138. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-765-935 /2016.
139. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-118-271/2016.
140. Vilniaus rajono apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 25 – 269/2016.

V. Elektroniai šaltiniai

141. 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008F0913:LT:HTML>>
142. Pasaulio sveikatos organizacijos Konstitucija. Prieiga per internetą: <<http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf>>

143. Decision No 1786/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002. Prieiga per internetą: <http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=32002D1786&model=guichett> [Žiūrėta 2016-02-24]
144. Metodinės rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų, padarytų rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais, homofobiniais ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam ir atlikimo ypatumų. Prieiga per internetą: <<http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspNusikaltimai%%BEmoni%C5%A1kumui/tabid/221/Default.aspx>>
145. 2008 Hate crimes survey. Human rights first. p. 27. Prieiga per internetą: <<http://www.humanrightsfirst.org/wp-content/uploads/pdf/FD-081103-hate-crime-survey-2008.pdf>>
146. Vilniaus apygardos teismo prašymas Nr. 1B-47/2009 [Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto \(2008 m. birželio 12 d. redakcija\) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui](#) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-28]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/Prasymai/47_2009.htm>.
147. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Vo v. France*. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=FRANCE&sessionid=67019380&skin=hudoc-en>>